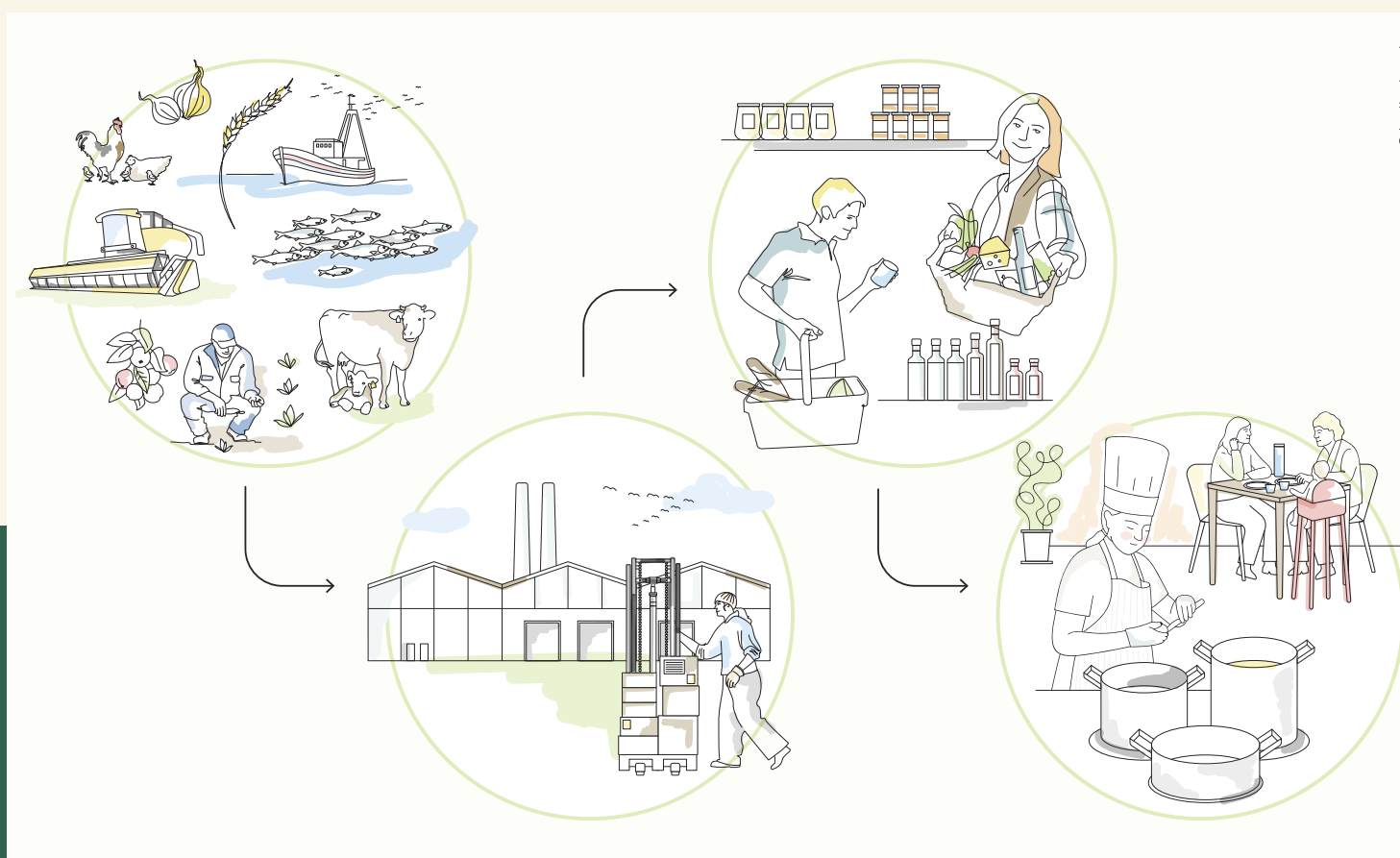

Uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin

– Årsrapport 2025

RA25:4

©Jordbruksverket

Sammanfattning

- Den svenska *försörjningsgraden* för morötter, äpplen, tomater, nötkött, griskött, matfågel och smör följer uppåtgående trender 2016–2023. För äpplen och matfågel har även *produktionsvolymen* ökat.
- Yttre omständigheter har haft stor påverkan på företagen i livsmedelskedjans lönsamhet, konkurrenskraft och produktion 2016–2023. Över perioden följer bland annat *nettomarginalen* och *rörelsemarginalen* nedåtgående trender i livsmedelskedjan totalt, men utvecklingen skiljer sig åt mellan kedjans olika led.
- *Antalet företag* minskar i primärproduktionen, men ökar i livsmedelsindustrin och restaurangledet.
- Inga miljömål som är tydligt kopplade till livsmedelsstrategin bedöms vara möjliga att nå till år 2030.
- Bristande tillgång till lämplig arbetskraft och kompetens ses som ett stort hinder för ökad tillväxt i samtliga led i livsmedelskedjan. Vilken sorts kompetens som efterfrågas varierar mellan olika delbranscher.

Uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin – Årsrapport 2025

Jordbruksverket har i uppdrag att följa upp och utvärdera livsmedelskedjans utveckling över tid samt genomförandet av livsmedelsstrategin. Detta ska göras i samråd med berörda myndigheter. Denna rapport är en redovisning av regeringsuppdraget för år 2025.

Rapporten visar hur livsmedelskedjan har utvecklats från och med år 2016 fram till och med det år det finns tillgänglig statistik. Utvecklingen visas för de företag som har sin huvudsakliga verksamhet inom livsmedelskedjan. Årets rapport utgår från livsmedelsstrategins övergripande mål och målen för det strategiska området Regler och villkor. Rapporten är uppdelad utifrån hållbarhetens tre dimensioner.

En arbetsgrupp på Jordbruksverket med följande representanter har skrivit regeringsuppdragets årliga rapport: Elice Fällström, Frida Edström, Joel Karlsson, Sandra Lindström, Charlott Gissén, Jennie Bengtsson, Åsa Lannhard Öberg och Camilla Lagerkvist Tolke. Rapporten har beslutats av Jordbruksverkets generaldirektör.

Slutsatser och sammanfattande diskussion

Yttre omständigheter har till stor del påverkat företagens lönsamhet, konkurrenskraft och produktion under perioden 2016–2023. Några exempel är torkan 2018, covid-19-pandemin 2020, Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina 2022, samt den kraftiga inflationsökningen under de senaste åren. Varje enskilt år har inneburit särskilda utmaningar och effekterna har varierat mellan livsmedelskedjans olika led.

Trendanalyserna som presenteras i årets rapport visar bland annat på nedåtgående trender i livsmedelskedjan totalt¹ för *nettomarginalen* och *rörelsemarginalen* mellan 2016 och 2023. Dessa två indikatorer används för att undersöka lönsamhet och konkurrenskraft. Undersöker vi utvecklingen i livsmedelskedjans olika led ser vi även nedåtgående trender för lönsamhetsindikatorn *avkastning på eget kapital* i livsmedelsindustrin och livsmedelshandeln. Utvecklingen kan förklaras av de snabba kostnadsökningarna efter pandemin samt konsumenternas minskade köpkraft, vilket gjorde att försäljningen i dessa led minskade.

Restaurangledet drabbades dock hårdast ekonomiskt av den senaste tidens utveckling, vilket syns på de nedåtgående trenderna för samtliga tre indikatorer för lönsamhet och konkurrenskraft. Samtidigt visar dock trendanalyserna för *antalet företag* i restaurangledet på uppåtgående trender, vilket tyder på förväntningar om framtida lönsamhet. Detsamma gäller för livsmedelsindustrin, men motsatsen syns gällande primärproduktionen där trenden är nedåtgående. Den nedåtgående trenden kan sannolikt kopplas till den långsiktiga strukturomvandlingen i det svenska lantbruket, vilken innebär att andelen små och medelstora företag minskar samtidigt som andelen stora företag växer.

Gällande produktionens utveckling syns ingen signifikant trend för *förädlingsvärdet* i livsmedelskedjan totalt 2016–2022. Det totala förädlingsvärdet i livsmedelskedjan uppgick till drygt 210 miljarder kronor år 2022, vilket är 8 procent högre jämfört med nivån år 2016. Livsmedelskedjan hade en starkare tillväxt mellan åren 2016 och 2022 jämfört med det totala näringslivet (5 procent). Det är dock viktigt att notera att den relativt starka tillväxten beror på att livsmedelskedjan hade ett ökande förädlingsvärde år 2022, samtidigt som förädlingsvärdet sjönk för det totala näringslivet. Tittar vi närmre på de olika leden följer förädlingsvärdet i livsmedelshandeln en uppåtgående trend. För produktionsvolymen syns uppåtgående trender för matfågel och äpplen. Trenden för produktionsvolymen inom det marina fisket är nedåtgående, vilket till stor del beror på sänkta fiskekvoter på framförallt sill och tobis.

Vi undersöker också konkurrenskraften hos företagen inom den svenska livsmedelskedjan gentemot motsvarande företag i utlandet genom att studera *den svenska försörjningsgraden* för ett urval produkter. Trendanalysen för ost visar på en nedåtgående trend 2016–2023. Under samma period visar dock trendanalyserna på uppåtgående trender för morötter, äpplen, tomater, nötkött, griskött, matfågel och smör. Det är fördelaktigt på flera

¹ Det vill säga, för företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelskedjan.

sätt att försörjningsgraden ökar, bland annat ur beredskapssynpunkt. Det bidrar även till möjligheten att öka exporten och bibehålla goda och långsiktiga handelsrelationer med andra länder.

Inget av de 7 miljö kvalitetsmål som identifierats som särskilt relevanta för livsmedelsstrategin bedöms vara möjliga att nå till år 2030. Av speciell betydelse för miljö kvalitetsmålen *Ett rikt odlingslandskap* samt *Ett rikt växt- och djurliv* är utvecklingen för antalet betesdjur, samt ekologisk produktion och konsumtion. Trendanalyserna för både antalet nötkreatur och antalet får visar på nedåtgående trender 2016–2024. Mellan 2023 och 2024 minskade antalet nötkreatur noterbart – inte sedan torkan år 2018, då foderbrist ledde till nödslakt, har antalet nötkreatur minskat i samma utsträckning på så kort tid. Även andelen av alla försålda livsmedel och alkoholfria drycker som är ekologiskt producerade följer en nedåtgående trend, och andelen mark som är under omställning till ekologisk produktion har mer än halverats sedan 2016.

Gällande social hållbarhet i livsmedelskedjan undersöker vi kedjans utveckling på länsnivå samt hållbar sysselsättning. Utvecklingen gällande *lokaliseringkvoten* och företagens *förädlingsvärde* varierar mellan länen. *Antal årsarbetskrafter* har följt en uppåtgående trend i vissa län, medan det för andra län inte går att fastställa någon trend. Gällande *antal företag* har trenderna i länen varit nedåtgående eller inte utläsbara. Trendanalysen över *antalet anmälda arbetsskador* inom detaljhandeln, som i denna rapport motsvarar livsmedelshandeln, visar på en uppåtgående trend. I övriga led samt i livsmedelskedjan totalt kan vi inte utläsa några trender vad gäller arbetsskadeanmälningar.

För att kunna implementera framåtsyftande åtgärder som bidrar till att minska sårbarheten i livsmedelskedjan är lönsamhet en förutsättning. Lönsamhet är också viktigt för att skapa handlingsutrymme att hantera akuta kriser. Dock är lönsamhet ingen garanti för att företagen ska implementera sådana åtgärder. Utifrån de faktorer som diskuteras i rapporten kan inga generella slutsatser dras kring hur sårbarheten i livsmedelskedjan har utvecklats. Det står därmed klart att det behövs en fortsatt diskussion kring hur sårbarheten kan minskas och hur åtgärder kan anpassas utefter rådande världsläge.

Sammantaget talar de förändrade förutsättningarna som företagen inom livsmedelskedjan mött sedan livsmedelsstrategins införande – samt utvecklingen för relevanta miljömål – för att den översyn som nu sker av livsmedelsstrategin är nödvändig. Livsmedelsstrategin 2.0 skulle vid genomförande ha potential att bidra till en utveckling som går i linje med dessa mål och på så vis göra ett tydligt positivt avtryck i hela livsmedelskedjan.

Conclusions and summarising discussion

External circumstances have largely affected the profitability, competitiveness, and production of companies during the period 2016–2023. Some examples of unforeseen events include the drought in 2018, the COVID-19 pandemic in 2020, Russia's full-scale invasion of Ukraine in 2022, and the sharp increase in inflation in recent years. Each year has brought specific challenges, and the effects have varied across the different stages of the food supply chain.

The trend analyses presented in this year's report show, among other things, downward trends for *net margin* and *operating margin* in the food supply chain overall between 2016 and 2023. These two indicators are used to examine profitability and competitiveness. When we examine the development in different stages of the food supply chain, we can also see downward trends for the profitability indicator *return on equity* in the food industry and food trade sectors. The development can in part be explained by the rapid cost increases after the pandemic and the reduced purchasing power of consumers, which led to decreased sales in these stages.

The restaurant sector was hit the hardest economically by the recent developments, as seen in the downward trends for all three indicators of profitability and competitiveness. At the same time, the trend analyses for the *number of companies* in the restaurant sector show upward trends, indicating expectations of future profitability. The same is seen in the food industry, whereas the opposite is seen in primary production where the trend is downward. The trend is likely linked to the long-term structural transformation in Swedish agriculture, which entails that the proportion of small and medium-sized enterprises is decreasing while the proportion of large companies is growing.

Regarding production, there is no trend for the *added value* in the food supply chain overall 2016–2023. The added value amounted to just over 210 billion SEK in 2022, which is 8 percent higher compared to the level in 2016. The food supply chain had stronger growth between 2016 and 2022 compared to the total business sector (5 percent). However, it is important to note that the relatively strong growth is due to the food supply chain having an increasing added value in 2022, while the added value for the total business sector decreased. If we take a closer look at the different stages of the food supply chain, the added value in the food trade sector follows an upward trend. Regarding the *production volume*, upward trends are seen for poultry and apples. The trend for production volume in marine fishing is downward, largely due to reduced fishing quotas for herring and sand eel.

We also examine the competitiveness of companies in the Swedish food chain compared to corresponding companies abroad by studying the *Swedish sufficiency degree* for a selection of products. The trend analysis for cheese shows a downward trend from 2016 to 2023. During the same period, however, the trend analyses show upward trends for carrots, apples, tomatoes, beef, pork, poultry, and butter. Increasing the sufficiency degrees is beneficial in several ways, for example from a preparedness perspective. It also contributes

to the possibility of increasing exports and maintaining good and long-term trade relations with other countries.

None of the seven environmental quality objectives identified as particularly relevant to the food strategy are considered achievable by 2030. Of particular importance for the environmental quality objectives *A Varied Agricultural Landscape* and *A Rich Diversity of Plant and Animal Life* is the development of the number of grazing animals, as well as organic production and consumption. The trend analyses for both the *number of cattle* and the *number of sheep* show downward trends from 2016 to 2024. Between 2023 and 2024, the number of cattle decreased significantly – not since the drought in 2018, when feed shortages led to emergency slaughter, has the number of cattle decreased to the same extent in such a short time. The *proportion of all sold food and non-alcoholic beverages that are organically produced* also follows a downward trend, and the *proportion of land being converted to organic production* has more than halved since 2016.

Regarding social sustainability in the food chain, we examine the chain's development at the county level, as well as sustainable employment. The development regarding the *localization quotient* and the *added value* of companies varies between counties. The number of annual work units has followed an upward trend in some counties, while in others no trend can be established. Regarding the *number of companies*, the trends in the counties have been downward or not discernible. The trend analysis of the *number of reported occupational injuries* in retail, which in this report corresponds to the food trade sector, shows an upward trend. In other stages of the food supply chain and in the food chain overall, no trends can be discerned regarding occupational injury reports.

To implement forward-looking measures that contribute to reducing the vulnerability in the food chain, profitability is a prerequisite. Profitability is also important for creating room for maneuver in case of acute crises. However, profitability is no guarantee that companies will implement such measures. Based on the factors discussed in the report, no general conclusions can be drawn about how vulnerability in the food chain has developed. It is thereby clear that continued discussion is needed on how vulnerability can be reduced and how measures can be adapted to the current global situation.

Overall, the changed conditions that companies in the food chain have faced since the introduction of the food strategy – as well as the development of relevant environmental goals – indicate that the review of the food strategy now underway is necessary. The food strategy 2.0, if implemented, would have potential to contribute to a development that aligns with these goals and thus make a clear positive impact on the entire food chain.

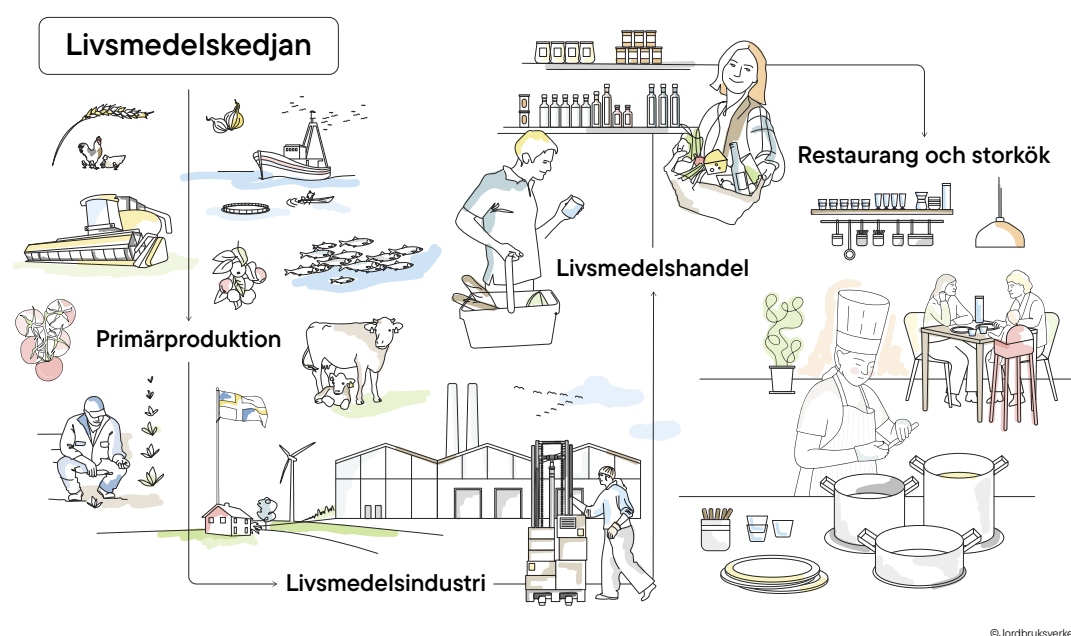
Innehållsförteckning

1. Inledning	9
1.1. Livsmedelsstrategins mål och strategiska områden	9
1.1.1. Strategiskt område i fokus: Regler och villkor	11
1.2. Syfte och frågeställningar	11
1.3. Disposition	11
2. Utgångspunkter för uppföljning av livsmedelskedjan.....	13
2.1. Ekonomisk hållbarhet.....	13
2.2. Miljömässig hållbarhet.....	14
2.3. Social hållbarhet.....	14
2.4. Minskad sårbarhet i livsmedelskedjan	14
2.5. Den senaste utvecklingen i livsmedelskedjan.....	16
3. Livsmedelskedjans konkurrenskraft och produktion.....	18
3.1. Sammanfattning	18
3.2. Går utvecklingen i enlighet med strategins mål?	19
3.3. Företagens konkurrenskraft och lönsamhet.....	21
3.3.1. Nettomarginal, rörelsemarginal och avkastning på eget kapital	22
3.3.2. Svensk försörjningsgrad	25
3.4. Produktion.....	26
3.4.1. Förädlingsvärde.....	26
3.4.2. Produktionsvolym.....	27
3.5. Ökad sysselsättning: Möjlighet att skapa arbetstillfällen	28
3.5.1. Antal företag.....	28
3.5.2. Antal årsarbetskrafter	29
3.6. Hinder för utveckling och tillväxt.....	31
3.7. Minskad sårbarhet.....	33
3.7.1. Företagens lönsamhet.....	33
3.7.2. Inflation	34
4. Livsmedelskedjans miljöpåverkan och resurseffektivitet.....	35
4.1. Sammanfattning	35
4.2. Går utvecklingen i enlighet med strategins mål?	36
4.3. Generationsmålet.....	38
4.4. Begränsad klimatpåverkan	39
4.5. Giftfri miljö	42
4.6. Ingen övergödning	43
4.7. Ett rikt odlingslandskap	44
4.8. Ett rikt växt- och djurliv	48
4.9. Hav i balans samt levande kust och skärgård.....	49
4.10. God bebyggd miljö (preciseringen Hållbar avfallshantering)	49
4.11. Företagens arbete med miljömässig hållbarhet	50

4.12. Det regionala och lokala perspektivet.....	50
4.13. Minskad sårbarhet.....	51
4.13.1. Tillgång till vatten och markavvattning	51
4.13.2. Nedläggning och förlust av jordbruksmark	52
4.13.3. Miljöföroreningar	53
4.13.4. Ekosystemtjänster	54
5. Livsmedelskedjans betydelse för den sociala dimensionen av hållbarhet	55
5.1. Sammanfattning	55
5.2. Går utvecklingen i enlighet med strategins mål?	55
5.3. Hållbar utveckling i hela landet.....	56
5.3.1. Lokaliseringskvot	57
5.3.2. Antal företag, antal årsarbetskrafter och förädlingsvärde.....	59
5.4. Hållbar sysselsättning.....	60
5.4.1. Antal anmälda arbetsskador.....	60
5.5. Minskad sårbarhet.....	61
5.5.1. Demografi	61
5.5.2. Djurhälsa (djursjukdomar) och djurskydd.....	62
5.5.3. Generationsväxling	62
5.5.4. Transparenta och förutsägbara regler och villkor.....	63
Referenser.....	65

1. Inledning

Livsmedelsstrategin är en långsiktig tillväxtstrategi som sträcker sig till och med år 2030 och inkluderar hela livsmedelskedjan (se [Figur 1](#)). Med "livsmedelskedjan" avses i denna rapport de företag som har huvudsaklig verksamhet (SNI-kod) inom livsmedelskedjan. Livsmedelsstrategins övergripande mål är en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås och hållbar tillväxt och sysselsättning skapas i hela landet (Regeringen, 2017a). Jordbruksverket har i uppdrag att löpande följa upp och utvärdera genomförandet av livsmedelsstrategin samt livsmedelskedjans utveckling över tid (Regeringen, 2017b) (Regeringen, 2019). Detta gör vi i samråd med berörda myndigheter genom en årlig rapport samt en fördjupad analys vart fjärde år.

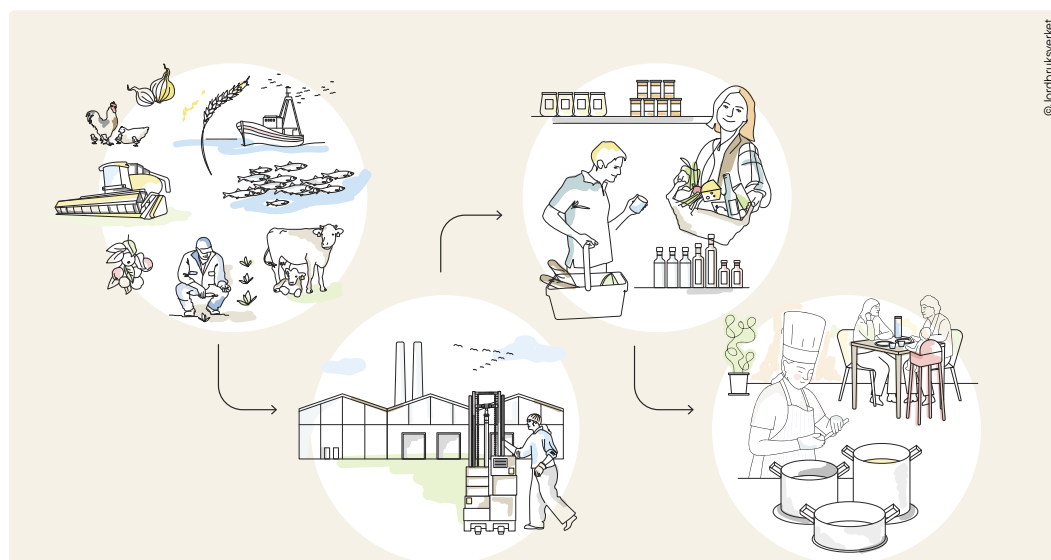
Figur 1. Livsmedelskedjans fyra led – primärproduktionen, livsmedelsindustrin, livsmedelshandeln samt restaurang och storkök.²

Källa: (SCB, 2007), egen bearbetning.

1.1. Livsmedelsstrategins mål och strategiska områden

Livsmedelsstrategins fyra mål består av ett övergripande mål, samt ett mål för vart och ett av de tre strategiska områdena; Regler och villkor, Konsument och marknad, samt Kunskap och innovation (se [Figur 2](#)). Målen är inte siffrsatta utan anger endast den önskvärda riktningen för utvecklingen. De fyra målen beslutades med bred majoritet av riksdagen i juni år 2017, och för att ändra målen behövs ett nytt riksdagsbeslut.

² Se Bilaga L för en detaljerad genomgång av vilka SNI-koder som ingår i livsmedelskedjan.

Det övergripande målet

Det övergripande målet för livsmedelsstrategin ska vara en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet. Produktionsökningen, både konventionell och ekologisk, bör svara mot konsumenternas efterfrågan.

En produktionsökning skulle kunna bidra till en ökad självförsörjningsgrad av livsmedel. Sårbarheten i livsmedelskedjan ska minska.

Mål för 3 strategiska områden

Regler och villkor

Målet för det strategiska området Regler och villkor ska vara att utformningen av regler och villkor ska stödja målet om en konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja där produktionen ökar. Detta genom ändamålsenliga skatter och avgifter, regelförenklingar, administrativa lättnader och andra åtgärder för att stärka konkurrenskraften och lönsamheten.

Konsument och marknad

Målet för det strategiska området Konsument och marknad ska vara att konsumenterna ska ha ett högt förtroende för livsmedlen och kunna göra medvetna och hållbara val, exempelvis av närproducerat och ekologiskt. Marknaden för livsmedel ska kännetecknas av en väl fungerande konkurrens. Den svenska livsmedelsexporten ska ges förutsättningar att öka för att möta efterfrågan på relevanta marknader.

Kunskap och innovation

Målet för det strategiska området Kunskap och innovation ska vara att stödja kunskaps- och innovationssystemet för att bidra till ökad produktivitet och innovation i livsmedelskedjan samt hållbar produktion och konsumtion av livsmedel.

Figur 2. Livsmedelsstrategins fyra mål

Källa: (Regeringen, 2017a), egen bearbetning

Vi följer upp livsmedelskedjans utveckling samt hur arbetet mot de fyra målen går genom att följa utvecklingen för ett antal *indikatorer*. Genom att undersöka indikatorerna kan vi få en uppfattning om hur det går för livsmedelskedjan som helhet. I Bilaga A redovisar vi den riktning som indikatorerna vi följer ska utvecklas i enligt livsmedelsstrategins mål. Riktningen beror på vilken utgångspunkten är, och i vissa fall kan målavvägningar behöva göras. För en mer detaljerad genomgång av metoden vi använder för denna uppföljning hänvisar vi till Bilaga B.

1.1.1. Strategiskt område i fokus: Regler och villkor

Utöver att följa upp hur livsmedelskedjan har utvecklats i förhållande till det övergripande målet följer vi även upp utvecklingen i relation till ett strategiskt område per år. Årets rapport fokuserar på strategiskt område 1: Regler och villkor. Målen för detta strategiska område är stödjande till det övergripande målet (se [Figur 2](#)). Avgränsningen till detta område avser främst vilka indikatorer vi följer upp genom trendanalyser. I årets rapport handlar dessa indikatorer om huruvida olika faktorer upplevs hindra tillväxt, hur företagen arbetar för hållbar utveckling genom bland annat interna miljömål, samt hållbar sysselsättning med hänsyn till bland annat arbetsskador. Uppföljningen av dessa indikatorer återfinns i [avsnitt 3.6](#), [4.11](#) respektive [5.4](#). Data för samtliga indikatorer redovisas i Bilaga H–K.

I livsmedelsstrategin avser regler och villkor såväl lagstiftning som politikens utformning. Utöver detta finns också näringens branschöverenskommelser, vilka också påverkar livsmedelskedjans utveckling. Utformningen av regler och villkor har på så vis stor betydelse för såväl livsmedelskedjans utveckling som för samhällets funktionssätt och resursallokering (Regeringen, 2017a). Regeringen har identifierat bland annat konkurrenskraftiga villkor, myndigheternas arbete, dynamiskt företagande, resurseffektivitet och hållbart brukande som särskilt viktiga frågor inom detta strategiska område.

1.2. Syfte och frågeställningar

Syftet med de årliga rapporterna är att förse regeringen, Tillväxtverket³ och andra berörda aktörer med relevanta beslutsunderlag för det vidare arbetet med livsmedelsstrategins genomförande. Genom analys av de inkluderade indikatorerna svarar vi på följande frågeställningar:

- Hur har konkurrenskraften och produktionen i livsmedelskedjan utvecklats sedan år 2016?
- Nås de miljömål som har identifierats som särskilt relevanta för livsmedelskedjan?
- Hur har sociala hållbarhetsaspekter inom livsmedelskedjan utvecklats sedan år 2016?

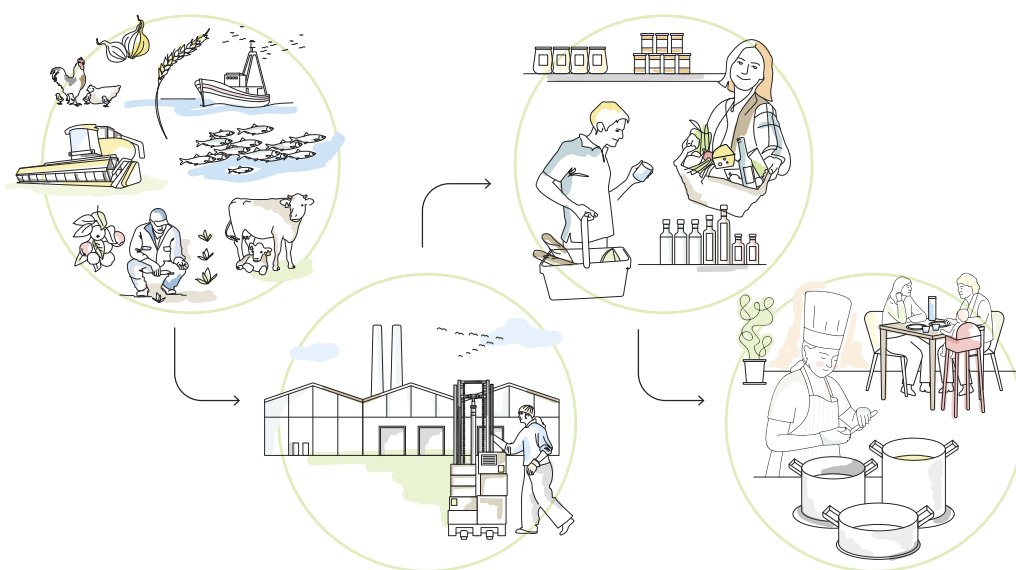
3 Tillväxtverket har i uppdrag att samordna den nationella och de regionala livsmedelsstrategierna och gör som en del av uppdraget en årlig sammanställning av alla delrapporter från myndigheterna som har uppdrag inom livsmedelsstrategin.

1.3. Disposition

Årets rapport består av 5 kapitel och 12 bilagor. Efter detta inledande kapitel följer i [kapitel 2](#) en beskrivning av utgångspunkterna för rapporten. I [kapitel 3](#) fokuserar vi på utvecklingen för livsmedelskedjans konkurrenskraft och produktion mellan åren 2016–2023. I [kapitel 4](#) redogör vi för uppfyllelsen av miljömål som är särskilt relevanta för livsmedelsstrategin. I [kapitel 5](#) diskuterar vi utvecklingen för ett urval indikatorer kopplade till den sociala dimensionen av hållbarhet när det kommer till aspekter såsom en levande landsbygd. Till rapporten hör också 12 bilagor, vilka bland annat innehåller trendanalysernas resultat, metodbeskrivning, fördjupad information om utvecklingen av konkurrenskraft och produktion i livsmedelskedjans fyra led, samt en begreppslista. Bilagorna återfinns i separata dokument i Jordbruksverkets webbutik.

2. Utgångspunkter för uppföljning av livsmedelskedjan

I detta kapitel ger vi en översiktlig beskrivning av utgångspunkter och definitioner vi använder för att följa utvecklingen i livsmedelskedjan och utvärdera livsmedelsstrategin. En utförlig beskrivning av metoden vi använder för uppföljningen finns i Bilaga B och en begreppslista finns i Bilaga C. För mer information om utgångspunkterna för arbetet, inklusive urvalet av indikatorer hänvisar vi till tidigare års rapporter (Jordbruksverket, 2019) (Jordbruksverket, 2020a) (Jordbruksverket, 2021a) (Jordbruksverket, 2022a), samt till den fördjupade analys som genomfördes år 2020 (Jordbruksverket, 2020b).

Det är viktigt att notera att innehållet i detta avsnitt, samt i rapporten som helhet, till viss del skiljer sig från vad som kan ingå i *livsmedelssystemet*, eftersom detta uppdrag innebär att följa *livsmedelskedjans* utveckling. Livsmedelskedjan kan förenklat beskrivas ge en linjär bild av de olika stegen från primärproduktion till färdigt livsmedel hos konsument, och utgår till stor del från ett ekonomiskt perspektiv. Livsmedelssystemet, å andra sidan, väver på ett mer komplext sätt in alla element och aktiviteter som berör ett livsmedels livscykel, samt de miljömässiga och socioekonomiska effekter det medför (Sveriges lantbruksuniversitet, 2023a). Livsmedelskedjan är en viktig del av livsmedelssystemet⁴.

2.1. Ekonomisk hållbarhet

Inom ramen för denna rapport handlar ekonomisk hållbarhet om ekonomisk tillväxt, långsiktigt lönsam och resurseffektiv livsmedelsproduktion, samt konsumenters möjlighet att konsumera näringsrika livsmedel till ett rimligt pris. Ett centralt begrepp i livsmedelsstrategins övergripande mål (se [Figur 2](#)) är att livsmedelskedjan ska vara *konkurrenskraftig*. Konkurrens innebär i grund och botten en tävlan om olika slags

⁴ För vidare beskrivning av livsmedelssystemet, se Jordbruksverkets rapport 2021:3.

nyttigheter, exempelvis inkomster på en marknad. I arbetet med att följa upp livsmedelsstrategin definieras begreppet *konkurrenskraft* som förmågan hos ett enskilt företag, en bransch eller en nation att delta i denna tävlan gentemot andra företag, branscher eller nationer (ITPS, 2008). Det är dock viktigt att notera att konkurrenskraft är ett svårdefinierat begrepp och att det kan mätas på flera olika sätt.

2.2. Miljömässig hållbarhet

Miljömässig hållbarhet handlar om att långsiktigt bevara planetens ekosystem samt de funktioner de bidrar med, så som vattenrening och klimatreglering. Dessa funktioner bidrar till möjligheten att producera mat. För att följa den miljömässiga hållbarheten i livsmedelskedjan har vi – i samråd med berörda myndigheter – identifierat Generationsmålet samt följande 7 av Sveriges miljökvalitetsmål som särskilt relevanta:

- Ett rikt odlingslandskap
- Ett rikt växt- och djurliv
- Giftfri miljö
- Ingen övergödning
- Begränsad klimatpåverkan
- Hav i balans samt levande kust och skärgård
- God bebyggd miljö (preciseringen Hållbar avfallshantering)

I de fall det redan finns framtagna indikatorer för att följa upp miljömålen med direkt koppling till livsmedelskedjan använder vi dessa. I de fall sådana saknas använder vi andra indikatorer.

2.3. Social hållbarhet

Social hållbarhet handlar till stor del om rättigheter, välbefinnande och att tillgodose behov för både människor och djur (KTH, 2021). För att livsmedelskedjan ska vara livskraftig och hållbar på lång sikt krävs att alla som arbetar och verkar inom den mår bra. Därför krävs bland annat rättvisa och hållbara arbetsvillkor, en god och inkluderande arbetsmiljö, samt möjlighet till återhämtning. Med en socialt hållbar livsmedelskedja blir livsmedelsförsörjningen mer motståndskraftig och anpassningsbar mot yttre påfrestningar, vilket är viktigt i en föränderlig värld. I kapitlet om social hållbarhet fokuserar vi i årets rapport främst på hållbar utveckling i hela landet samt hållbar sysselsättning.

2.4. Minskad sårbarhet i livsmedelskedjan

Sårbarhet handlar om hur mycket och hur allvarligt samhället, eller delar av det, påverkas av en händelse (MSB, 2011). I denna rapport använder vi begreppet *resiliens* när vi undersöker sårbarhet. Resiliens handlar om förmågan att förutse, motstå, återhämta sig från och på ett framgångsrikt sätt anpassa sig till oförutsedda händelser (FAO, u.d.). För att främja resiliens och därmed minska sårbarhet är planering och förebyggande arbete

viktigt. Samtidigt måste flexibilitet bibehållas för att det ska gå att agera på oförutsedda händelser. En förbättring av jordbrukets resiliens är en förutsättning för den framtida livsmedelsförsörjningen (FAO, 2017).

Vi följer i den här rapporten inte upp några indikatorer för sårbarhet i sig, utan diskuterar istället utvecklingen i relation till ett urval faktorer som tydligt påverkar sårbarheten i livsmedelskedjan. En sammanställning av alla de faktorer som, enligt Europeiska kommissionen (2023), kan påverka livsmedelskedjans sårbarhet och möjligheten att producera mat ges i [Tabell 1](#). I syfte att skapa en mer överskådlig bild av hur de utvalda påverkansfaktorerna relaterar till livsmedelskedjans sårbarhet har vi delat upp faktorerna utifrån de tre dimensionerna av hållbarhet. Vi har även delat in faktorerna under de tre strategiska områdena i livsmedelsstrategin i syfte att skapa en jämn spridning av uppföljningen av faktorerna över tid. I denna rapport ligger fokus på 11 påverkansfaktorer (inringade i tabellen). Det är dock viktigt att även ta hänsyn till de faktorer som inte diskuteras i årets rapport.

Tabell 1. Faktorer som kan påverka livsmedelskedjans sårbarhet och möjligheten att producera mat

	Ekonomiska	Miljömässiga	Sociala
Strategiskt område 1: Regler och villkor	Företagens lönsamhet	Tillgång till vatten och markavvattning	Demografi
	Inflation	Nedläggning och förlust av jordbruksmark	Djurhälsa (djursjukdomar) och djurskydd
		Miljöföroreningar	Generationsväxling
		Ekosystemtjänster	Transparenta och förutsägbara regler och villkor
Strategiskt område 2: Konsument och marknad	Tillgång till och priser på insatsvaror (t.ex. energi och gödningsmedel)	Biologisk mångfald	Strukturomvandling
	Tillgång till och priser på råvaror	Extrem väderlek	Konsumentpreferenser
	Handel och handelsmönster		
	Producenternas inkomster		
	Hushållens inkomster		
	Livsmedelspriser		
Strategiskt område 3: Kunskap och innovation	Företagens tillgång till kapital och krediter	Ett förändrat klimat	Tillgång på kompetent arbetskraft
	Risikfördelning	Mark, växtföljd	Växtskydd
	Förluster under produktion och odling	Luft	
	Strukturomvandling	Bekämpningsmedel	
	Investeringar, inkl. FoU		

Källa: (Europeiska kommissionen, 2023)

2.5. Den senaste utvecklingen i livsmedelskedjan

Den svenska livsmedelskedjan har utsatts för stora påfrestningar de senaste åren, vilket tydliggör behovet av ekonomisk, miljömässig och social hållbarhet. Två exempel är covid-19-pandemin år 2020 och Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina år 2022. Utöver att ha orsakat mänskligt lidande har dessa händelser påverkat tillgången till arbetskraft och olika produktionsmedel från andra länder. Dessa händelser har också bidragit till höjda produktionskostnader och därmed ökade livsmedelspriser. Ytterligare ett exempel är det extrema vädret som rådde periodvis under våren och sommaren 2023. Detta bidrog till att jordbruksföretagen i delar av landet påverkades ekonomiskt och att livsmedelspriserna steg ytterligare.

Stora delar av den statistik som används för att följa upp indikatorerna i denna rapport sträcker sig som längst till år 2023, vilket innebär att viktiga händelser under år 2024 och 2025 inte kan följas upp genom statistiken. Dock finns flera prognoser och andra typer av resultat som är relevanta för livsmedelskedjans utveckling, och i detta avsnitt presenteras ett urval.

Under 2024 var prisutvecklingen på livsmedels- och insatsvaror på världsmarknaden mer stabil än tidigare år. Priserna har succesivt gått tillbaka till samma nivåer som före Rysslands invasion av Ukraina och även räntenivån har börjat röra sig neråt. Det senare gynnar bland annat unga primärproducenter som nyligen investerat. Under 2024 var dessutom odlingsförutsättningarna i landet generellt sett mer gynnsamma än 2023, med vissa variationer mellan områden och grödor. Tillgången på grovfoder av bra kvalitet var god, vilket var positivt eftersom de befintliga lagren var små efter den svaga skörden 2023. Kostnaderna för jordbrukets insatsvaror, speciellt energi, gödning och foder, minskade jämfört med 2023.

De anpassningar av produktionen som gjorts under de senaste åren bidrar till att lönsamheten har goda förutsättningar att förbättras framöver. Utsikterna för 2025 ser bättre ut än på flera år, men trots detta går det inte att se några tydliga indikationer på kraftiga produktionsökningar. En stor anledning är att primärproducenterna varit hårt pressade de senaste åren och det behövs tid för återhämtning innan vidare expansioner kan genomföras. Det finns också en risk att den oro som präglade de senaste åren gör primärproducenterna mer försiktiga när det kommer till nya satsningar. Det försämrade säkerhetsläget och den ökade risken för mer frekvent förekommande extremväder kan också bidra till ökad försiktighet.

Som en indikation på hur utvecklingen såg ut under 2024 visar Jordbruksverkets prognos för den totala jordbrukssektorn (Jordbruksverket, 2024a) på en återhämtning av företagsinkomsten efter en halvering år 2023. I prognosen bedöms jordbrukssektorns totala produktionsvärde 2024 uppgå till 85,3 miljarder kronor, en ökning med 4,1 miljarder kronor eller 5 procent jämfört med 2023⁵. Dessutom visar Lantbruksbarometern (Ludvig & Co, Swedbank och Sparbankerna, 2024) från hösten 2024 att 44 procent av lantbrukarna upplevde att lönsamheten är ganska god eller mycket god, vilket är en ökning jämfört med resultatet under våren samma år. En ökad optimism syns bland lantbrukarna i och med de

5 En närmare beskrivning av primärproduktionens utveckling – där vi även inkluderar data från Ekonomisk kalkyl för jordbrukssektorn (EAA) – finns i Bilaga D.

räntesänkningar som skett hittills samt förväntningar om ytterligare sänkningar. Det lägre ränteläget kommer sannolikt leda till att fler lantbrukare överväger att investera.

När det gäller livsmedelsindustrin har knappt en av tio svenska livsmedelsproducenter fått täckning för ökade kostnader under de tre första kvartalen 2023 enligt Livsmedelsföretagen (2024). Av Livsmedelsföretagens (2025a) senaste årliga trendmätning framgår att egna märkesvaror och svenskproducerat är viktigast för konsumenter, men även lågpris förblir något konsumenterna söker sig till. Livsmedelsföretagen menar att det faktum att egna märkesvaror är populärt innebär sämre lönsamhet för producenterna samtidigt som livsmedelshandeln får mer makt i förhandlingarna. Även i detta led syns en ökad optimism hos företagen, men det är enligt Livsmedelsföretagen svårt att avgöra om denna optimism är realistisk i dagsläget.

Utvecklingen i livsmedelshandeln har under de senaste åren främst kretsat kring prisökningen för livsmedel och alkoholfria drycker. Enligt SCB:s konsumentprisindex (KPI) blev livsmedel och alkoholfria drycker 26 procent dyrare i butikerna mellan januari 2022 och oktober 2024. Det finns flera anledningar till varför livsmedelspriserna har stigit i butik, bland annat dåliga skördeår för viktiga produktgrupper och ökade kostnader för transport ut till butik. Prisökningarna har dock varit lägre senaste året. Under 2024 låg det genomsnittliga köpet för en matkasse i butik i stort sett på samma nivå som under 2023 (SCB, 2024a).

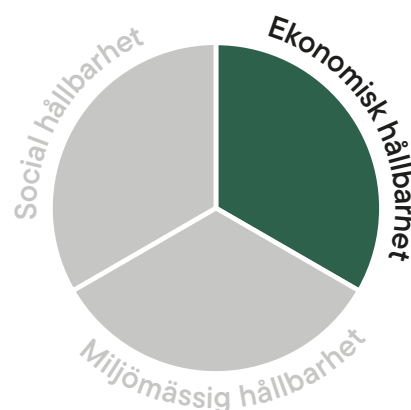
Även restaurangpriserna har ökat under de senaste åren, om än något mindre än priserna i livsmedelshandeln. Mellan januari 2022 och oktober 2024 ökade restaurangpriserna med 18 procent, vilket var i linje med inflationen som helhet (SCB, 2024a). Trots högre priser ökade också antalet transaktioner, vilket indikerar antalet restaurangbesök, mellan 2022 och 2023. Antalet transaktioner var då högre än innan pandemin. Mellan 2023 och 2024 gick dock antalet transaktioner tillbaka till liknande nivåer som innan pandemin, trots att den genomsnittliga kostnaden per transaktion var i stort sett oförändrad (SCB, 2024a).

Relevant för livsmedelskedjans utveckling är också Europaparlamentets beslut om en förordning om restaurering av natur som fattades 2024 (Europeiska Unionen, 2024). Förordningen kan innebära åtgärder som gör att flera av de svenska miljökvalitetsmål som är relevanta för livsmedelsstrategin utvecklas i linje med strategins definierade mål, till exempel miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap. Bland annat innebär förordningen att Sverige ska restaurera livsmiljötyper (till exempel olika typer av betesmarker), populationer av pollinatörer och jordbruksekosystem. Hur denna förordning kommer att påverka svensk livsmedelsproduktion och den miljöpåverkan den innebär är ännu oklart.

Sammantaget har utvecklingen de senaste åren försämrat möjligheterna för livsmedelskedjan att bedriva en ekonomiskt, miljömässigt och socialt hållbar verksamhet i Sverige där produktionen ökar. Återkommande kriser och yttre omständigheter har visat på vikten av att företagen i livsmedelskedjan är resilienta. Detta är nödvändigt för att de ska kunna genomföra framtidsytande investeringar för en mer hållbar produktion, samt bygga upp reserver i form av till exempel kapital och lager.

3. Livsmedelskedjans konkurrenskraft och produktion

I detta kapitel fokuserar vi på livsmedelskedjans utveckling med hänsyn till den ekonomiska dimensionen av hållbarhet. I kapitlet redovisar vi den övergripande utvecklingen för livsmedelskedjans konkurrenskraft och produktion 2016–2023, kopplat till livsmedelsstrategins övergripande mål och det strategiska området Regler och villkor. I Bilaga D–G finns fördjupningar om varje led i livsmedelskedjan som visar utvecklingen mellan åren 2011–2023, och i Bilaga H–K finns statistik från år 2011 till senast tillgängliga år.

3.1. Sammanfattning

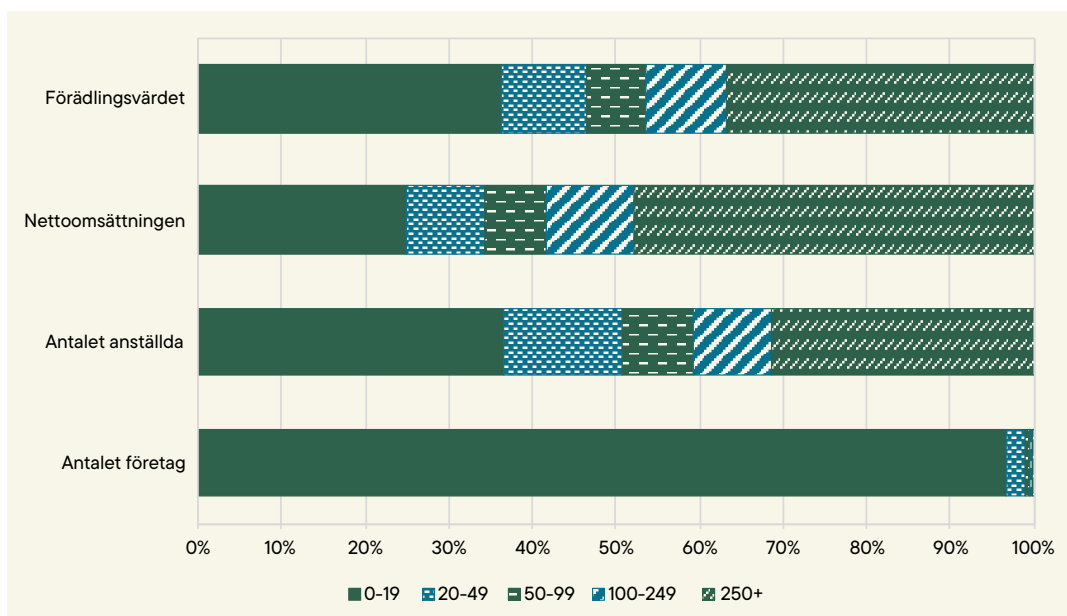
För livsmedelskedjan totalt⁶ visar trendanalyserna på statistiskt signifikanta nedåtgående trender för både *nettomarginalen* och *rörelsemarginalen* mellan 2016 och 2023. Dessa två mått används för att mäta lönsamheten och konkurrenskraften i livsmedelskedjan. Utvecklingen kan till stor del förklaras av den höga inflationen, vilken påverkat kostnaden för insatsvaror i alla led, samt en generell oro på världsmarknaden sedan covid-19-pandemin. Trendanalysen för det sista lönsamhetsmåttet (*avkastning på eget kapital*) för livsmedelskedjan totalt visar inte på något signifikant resultat. Vi undersöker också konkurrenskraften genom att studera *den svenska försörjningsgraden* i ett antal delbranscher. Här visar våra trendanalyser på statistiskt signifikant uppgång av försörjningsgraden för morötter, äpplen, tomater, nötkött, griskött, matfågel och smör mellan åren 2016 och 2023. Under samma period visar trendanalysen för ost på en statistiskt signifikant nedåtgående trend.

Ingen signifikant trend syns för produktionens utveckling i livsmedelskedjan totalt över samma period. Tittar vi däremot närmre på livsmedelskedjans olika led visar trendanalysen för *förädlingsvärdet* i livsmedelshandeln på en uppåtgående trend. Gällande *produktionsvolymen* syns uppåtgående trender för matfågel och äpplen mellan 2016 och 2023. Däremot visar trendanalysen för marint fiske (volym landad fisk) på en nedåtgående trend. För övriga mått visar trendanalyserna inte på några statistiskt signifikanta trender.

Effekterna på företagens lönsamhet under perioden har i stor omfattning påverkats av yttre omständigheter som torkan år 2018, covid-19-pandemin år 2020, Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina år 2022, samt den kraftiga inflationen under de senaste åren. Effekterna har varierat för olika produktionsgrenar. Yttre omständigheter som dessa kräver att företagen har handlingsutrymme, bland annat i form av marginaler. Handlingsutrymmet kan göra företagen mindre sårbara och därmed bättre rustade för framtiden.

⁶ Det vill säga, för företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelskedjan.

Livsmedelskedjan består nästan uteslutande av företag med färre än 250 anställda, det vill säga så kallade små och medelstora företag⁷. Majoriteten av de anställda inom livsmedelskedjan är anställda i denna typ av företag. Som framgår av [Figur 3](#) fanns år 2022 drygt 60 procent av livsmedelskedjans förädlingsvärde och drygt 50 procent av nettoomsättningen i små och medelstora företag. Därmed får politiska beslut som berör sådana företag stor påverkan på hela livsmedelskedjan i Sverige.

Figur 3. Andel av förädlingsvärdet, nettoomsättningen, antalet anställda och antalet företag per företagsstorleksklass (utefter antalet anställda) för livsmedelskedjan år 2022 (löpande priser, basår 2016).

Källa: (SCB, 2024b)

3.2. Går utvecklingen i enlighet med strategins mål?

Resultaten av de trendanalyser som ligger till grund för våra analyser av de utvalda indikatorernas utveckling sammanfattas i [Tabell 2](#). För de trendanalyser som visar statistiskt signifikanta resultat visar vi om trenden är uppåtgående eller nedåtgående med hjälp av pilar. Huruvida en uppåtgående eller nedåtgående trend går i enlighet med livsmedelsstrategins mål beror på vad indikatorn mäter. När resultaten för trendanalyserna redovisas skriver vi därför ut huruvida utvecklingen går i enlighet med strategins mål eller ej för alla indikatorer där det finns en statistiskt signifikant trend. Om trendanalysen för en indikator inte visar en statistiskt signifikant trend beskrivs inte utvecklingens riktning, eftersom det då inte går att dra några slutsatser av resultatet. Icke-signifikanta resultat visas med ett streck i tabellen (-). I vissa fall har vi inte kunnat genomföra någon trendanalys. Dessa indikatorer är markerade med en asterisk (*) i tabellen.

⁷ EU:s definition.

Tabell 2. Resultat för ett urval indikatorer som används i uppföljningen av en ekonomiskt hållbar livsmedelskedja 2016–2022/2023.

Vad mäts?	Indikator	Aggregat	Trendanalysens resultat	Går utvecklingen i önskvärd riktning?
Företagens konkurrenskraft	Nettomarginal	Livsmedelskedjan (totalt)	↓	Nej
		Primärproduktionen	-	
		Livsmedelsindustrin	-	
		Livsmedelshandeln	-	
		Restaurang	↓	Nej
	Svensk försörjningsgrad	Morötter	↑	Ja
		Äpple	↑	Ja
		Tomter	↑	Ja
		Nötkött	↑	Ja
		Griskött	↑	Ja
		Matfågel	↑	Ja
		Ägg	-	
		Smör	↑	Ja
		Ost	↓	Nej
		Mjölkequivalerter	-	
		Matpotatis	-	
		Socker	-	
		Spannmål	-	
Långsiktigt lönsamma företag	Rörelsemarginal	Livsmedelskedjan (totalt)	↓	Nej
		Primärproduktionen	-	
		Livsmedelsindustrin	-	
		Livsmedelshandeln	-	
		Restaurang	↓	Nej
	Avkastning på eget kapital	Livsmedelskedjan (totalt)	-	
		Primärproduktionen	-	
		Livsmedelsindustrin	↓	Nej
		Livsmedelshandeln	↓	Nej
		Restaurang	↓	Nej

Vad mäts?	Indikator	Aggregat	Trendanalysens resultat	Går utvecklingen i önskvärd riktning?
Produktion	Förädlingsvärde	Livsmedelskedjan (totalt)	-	
		Primärproduktionen	-	
		Livsmedelsindustrin	-	
		Livsmedelshandeln	⬆	Ja
		Restaurang	-	
	Produktionsvolym ¹	Spannmål och oljeväxter	-	
		Potatis	-	
		Mjölkinvägning	-	
		Nötkött	-	
		Griskött	-	
		Matfågel	⬆	Ja
		Ägg	-	
		Äpplen	⬆	Ja
		Tomater	-	
		Morötter	-	
		Vattenbruksprodukter	-	
		Marint fiske	⬇	Nej
		Insjöfiske	-	
	Arbetskraftsproduktivitet		-	
Möjlighet att skapa arbetstillfällen	Antal företag	Livsmedelskedjan (totalt)	-	
		Primärproduktionen	⬇	Nej
		Livsmedelsindustrin	⬆	Ja
		Livsmedelshandeln	-	
		Restaurang	⬆	Ja
	Antal årsarbetskrafter		-	

1 Urval sektorer inom primärproduktionen.

3.3. Företagens konkurrenskraft och lönsamhet

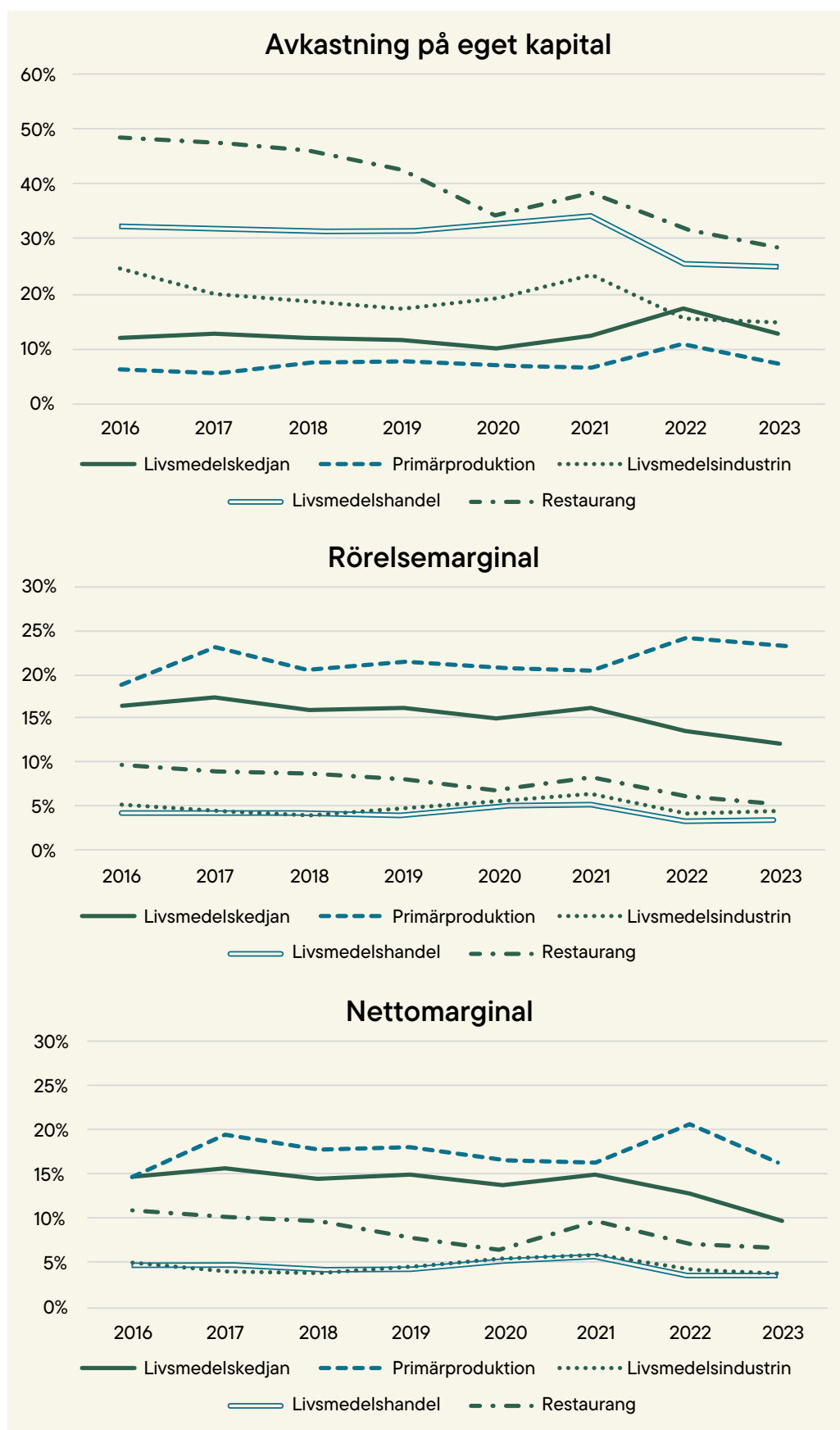
Konkurrenskraft handlar till stor del om att generera intäkter i syfte att kunna fortsätta verka på marknaden. Enligt livsmedelsstrategins mål ska dock konkurrenskraften öka samtidigt som relevanta miljömål nås, vilket betyder att den ekonomiska tillväxten behöver ske utan ökad belastning på miljön eller negativa konsekvenser för människors hälsa och välfärd. Detta kan kallas för hållbar konkurrenskraft, och handlar alltså om att företag bör vara både produktiva och miljövänliga (Draghi, 2024).

Det är viktigt att beakta att de ekonomiska nyckeltal som presenteras i rapporten visar ett genomsnitt för respektive led eller delbransch. Inom var och en av dessa finns stor variation, och dessutom består många av företagen av flera olika delar med varierad lönsamhet. De ekonomiska nyckeltalen ska därför inte betraktas som absoluta sanningar som gäller för alla företag i respektive led eller delbransch, utan snarare som temperaturmätare för den övergripande utvecklingen i livsmedelskedjan.

3.3.1. Nettomarginal, rörelsemarginal och avkastning på eget kapital

Företag behöver vara lönsamma för att kunna investera i nya, mer hållbara tekniker och metoder samt bidra till hållbar utveckling. I denna rapport använder vi tre ekonomiska nyckeltal för att mäta företagets lönsamhet – nettomarginal, rörelsemarginal och avkastning på eget kapital⁸. Nettomarginalen visar företagets nettovinst per omsatt krona, det vill säga hur effektivt företaget utnyttjat sin omsättning för att skapa vinst. Rörelsemarginalen visar företagets vinst i procent av omsättningen, samt vad som finns kvar att betala räntor och skatt med. Med andra ord visar rörelsemarginalen företagets lönsamhet från den operativa verksamheten innan räntor och skatter, medan nettomarginalen visar den slutliga vinstmarginalen efter alla kostnader, inklusive räntor och skatter. Avkastning på eget kapital visar hur stor vinst ett företag genererar i förhållande till sitt egna kapital. I [Figur 4](#) visar vi utvecklingen för respektive mått för livsmedelskedjan totalt, samt uppdelat på de olika leden.

8 En närmre beskrivning av vad de ekonomiska nyckeltalen innebär presenteras i Bilaga C.

Figur 4. Utvecklingen av företagens nettomarginal, rörelsemarginal och avkastning på eget kapital 2016–2023 i livsmedelskedjans olika led.

Källa: (SCB, 2024b)

För livsmedelskedjan totalt visar trendanalyserna på signifikant nedåtgående trender för både nettomarginalen och rörelsemarginalen mellan 2016 och 2023. Utvecklingen för både nettomarginalen och rörelsemarginalen var relativt stabila fram till år 2021, även om en svag nedgång kunde noteras för rörelsemarginalen. Under år 2022 och 2023 ser vi en tydligare nedgång för båda marginalerna. Utvecklingen under de senaste åren kan förklaras av den höga inflationen samt en generell oro på världsmarknaden, vilket lett till snabba prisrörelser. Efter covid-19-pandemin och Rysslands anfallskrig mot Ukraina ökade kostnaderna kraftigt för råvaror, insatsvaror, drivmedel, energi, transporter och förpackningsmaterial. Dessa varor är av stor vikt för produktionen av livsmedel. Prisökningarna blev dessutom extra påtagliga i och med den svaga svenska kronan (Livsmedelsföretagen, 2025b). Under våren 2022 nådde FAO:s livsmedelsprisindex den högsta nivån hittills – både i nominella och reala termer. Trendanalysen för avkastning på eget kapital för livsmedelskedjan totalt visar inte på någon signifikant trend. Nivån 2023 var relativt lik nivån år 2016, men sjönk med 4,58 procentenheter från toppåret 2022.

För primärproduktionen visar trendanalyserna inte på några statistiskt signifikanta resultat för något av lönsamhetsmått. År 2022 sticker dock ut som ett toppår för samtliga mått, vilket till viss del beror på de krisstöd som betalades ut under året. Även under 2023 betalades krisstöd ut, men i betydligt mycket lägre utsträckning och utvecklingen gick tillbaka till liknande nivåer som åren innan toppen. Ytterligare bidragande orsaker till nedgången var de höga kostnaderna för insatsvaror samt den ogynnsamma väderleken med torka under början av växtperioden följt av stora mängder nederbörd. Nettomarginalen och rörelsemarginalen i livsmedelsindustrin och livsmedelshandeln följde inte heller någon statistiskt signifikant trend. Däremot syns statistiskt signifikanta nedåtgående trender för avkastningen på eget kapital i dessa två led mellan 2016 och 2023. Utvecklingen för åren efter år 2021 förklaras av att de markanta kostnadsökningarna tvingade producenterna att höja sina priser. Samtidigt minskade konsumenternas köpkraft, vilket ledde till att producenternas försäljning minskade drastiskt (Livsmedelsföretagen, 2025b). De genererade vinsterna i leden blev därmed små, vilket innebär en låg avkastning på det egna kapitalet.

Som framgår av [Figur 4](#) var restaurangledet den del av livsmedelskedjan som drabbades hårdast av covid-19-pandemin. Efter en tillfällig förbättring under år 2021 sjönk nettomarginalen, rörelsemarginalen och avkastningen på eget kapital för restaurangledet igen under år 2022 och 2023. Trendanalyserna visar på statistiskt signifikanta nedåtgående trender för samtliga tre lönsamhetsmått i restaurangledet mellan 2016 och 2023. Restriktionerna under pandemin bidrar givetvis till trenden, och lika så den höga inflationen, företagens prisökningar och de stigande livsmedelspriserna under 2022 och 2023. Lönsamheten minskade dock i restaurangledet redan innan pandemin. Nedgången berodde till viss del på att en större andel av hushållens utgifter lades på bland annat bilar och boende.

Om vi ser till de olika leden i livsmedelskedjan finns skillnader både mellan och inom leden. Inom primärproduktionen var både nettomarginalen och rörelsemarginalen högre i samtliga av jordbrukets delsektorer 2023 än 2016. Högre priser och en god efterfrågan på flera produkter har haft en positiv inverkan på lönsamheten. I vattenbruket var nettomarginalen och rörelsemarginalen dock lägre 2023 än 2016. Det är dock viktigt att notera att 2016 var ett avvikande år med högre produktion än normalt. Fiskets rörelsemarginal var något högre, samtidigt som dess nettomarginal var lägre.

Inom livsmedelsindustrin var de ekonomiska nyckeltalen generellt sett lägre 2023 än 2016, främst inom *Framställning av vegetabiliska och animaliska fetter*. Undantagen är delsektorerna *Framställning av drycker* och *Tobaksvarutillverkning*. Livsmedelshandels delsektorer hade relativt små förändringar i nyckeltalen. Den största förändringen skedde i *Provisionshandel utom med motorfordon* där både nettomarginalen och rörelsemarginalen minskade med drygt 5 procentenheter. I restaurangledet minskade både nettomarginal och rörelsemarginal för båda delsektorerna. Inom cateringsverksamheten var minskningen så stor som drygt 11 procent för nettomarginalen och 14 procent för rörelsemarginalen.

Livsmedelshandelns utveckling har stor betydelse för utvecklingen av hela livsmedelskedjans nettomarginal och rörelsemarginal. Ledets omsättning motsvarade 65 procent av livsmedelskedjans totala omsättning år 2022. När nettomarginalen beräknas sätts resultat efter finansiella poster i förhållande till nettoomsättningen och när rörelsemarginalen beräknas sätts rörelseresultatet i förhållande till nettoomsättningen. Motsvarande andel för livsmedelsindustrin var 17 procent, restaurangledet 11 procent och primärproduktionen 7 procent.

3.3.2. Svensk försörjningsgrad

Den svenska försörjningsgraden är ett annat mått vi använder för att undersöka den svenska livsmedelskedjans konkurrenskraft. Försörjningsgraden visar hur stor andel av Sveriges totala konsumtion av ett livsmedel som hade kunnat tillgodoses av svenskproducerade livsmedel under ett specifikt år. Måttet visar inte hur stor andel av konsumtionen som faktiskt utgjordes av svenskproducerade livsmedel, eftersom en del av vår produktion exporteras. Andelarna överstiger 100 procent för de livsmedel där exporten är större än importen. Försörjningsgraden är ett relativt mått som påverkas av både efterfrågan och utbud, vilket innebär att den minskar om konsumtionen ökar snabbare än produktionen. En oförutsedd händelse som snabbt slår undan produktionen av ett livsmedel – som exempelvis fågelinfluensan gjorde på äggmarknaden 2021 – får stor effekt på försörjningsgraden för det livsmedlet. I sådana fall beror nedgången inte på att konsumenterna föredrar importerade livsmedel, eller på bristande långsiktig konkurrens hos svenska aktörer.

När vi beräknar försörjningsgrad och analyserar vad utvecklingen berott på tittar vi på historiska data. Detta innebär att det funnits tillgång till de insatsmedel som behövs för att tillverka livsmedlet, inklusive de vi inte kan producera i Sverige såsom bränsle och gödningsmedel. I denna rapport undersöker vi 13 utvalda delsektorer som representerar kosten för en genomsnittlig svensk konsument. I [Tabell 3](#) visar vi försörjningsgraden för de utvalda delsektorerna 2016 och 2023 samt resultaten av trendanalyserna över utvecklingen mellan dessa år för respektive delsektor.

Tabell 3. Svensk försörjningsgrad för utvalda delsektorer åren 2016 och 2023 samt trendanalysens resultat

Delsektor	Andel 2016	Andel 2023	Trendanalysens resultat
Morötter	93%	97%	⬆️
Äpplen	24%	29%	⬆️
Tomater	14%	19%	⬆️
Nötkött	51%	58%	⬆️
Griskött	70%	83%	⬆️
Matfågel	67%	71%	⬆️
Ägg	94%	95%	-
Smör	57%	73%	⬆️
Ost	45%	39%	⬆️
Mjölkekvivalenter	75%	75%	-
Matpotatis (obearbetad)	92%	95%	-
Socker	106%	95%	-
Spannmål	124%	105%	-

Som vi kan utläsa från [Tabell 3](#) visar trendanalyserna för morötter, äpplen, tomater, nötkött, griskött, matfågel och smör på statistiskt signifikanta uppåtgående trender mellan åren 2016 och 2023. Under samma period visar trendanalysen för ost på en statistiskt signifikant nedåtgående trend. Det är dock viktigt att notera att mejerivaror är svåra att analysera eftersom det förekommer specialisering på internationell nivå inom de stora mejeriföretagen, vilken innebär att viss handel sker genom interna affärer inom företagen. Denna handel gör det svårt att få en helt korrekt bild av försörjningsförmågan för enskilda mejeriprodukter. För övriga livsmedel vi undersöker visar trendanalyserna inga statistiskt signifikanta resultat. Utvecklingen för dessa livsmedel ser olika ut. Till exempel har försörjningsgraden för matpotatis legat relativt stabil på mellan 90 och 95 procent över perioden, medan försörjningsgraden för spannmål har varierat betydligt mer. En mer detaljerad beskrivning av försörjningsgradens utveckling över tid finns i Bilaga D.

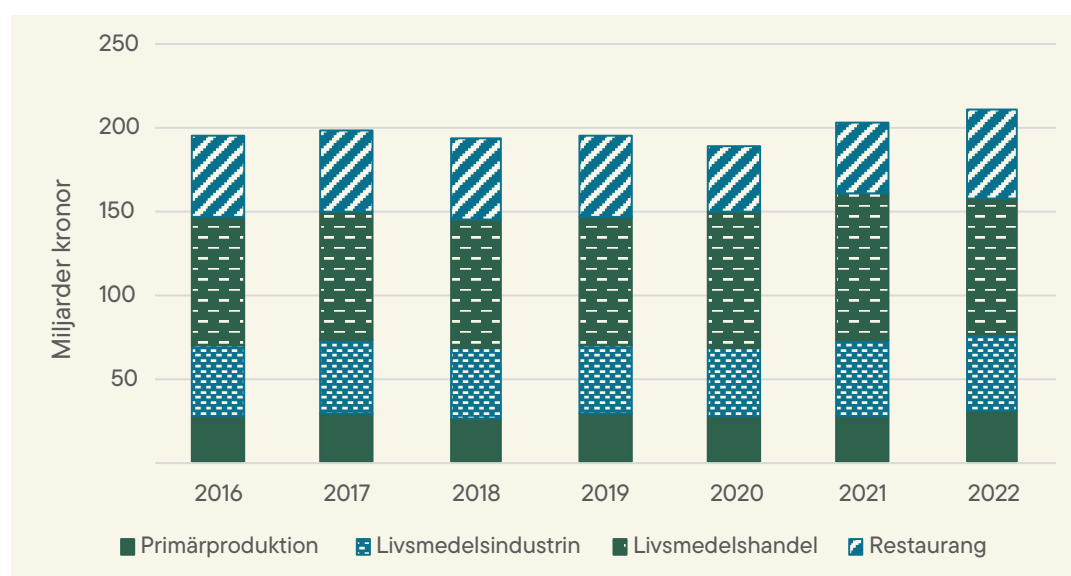
3.4. Produktion

3.4.1. Förädlingsvärde

Förädlingsvärdet visar i detta fall livsmedelskedjans bidrag till Sveriges bruttonationalprodukt (BNP) och används i denna rapport för att följa produktionen i livsmedelskedjan. Förädlingsvärdet följs i fasta priser, med basår 2016. Det totala förädlingsvärdet i livsmedelskedjan uppgick till drygt 210 miljarder kronor år 2022, vilket är 8 procent högre jämfört med år 2016. Livsmedelskedjan hade en starkare tillväxt mellan åren 2016 och 2022 (8 procent) jämfört med det totala näringslivet (5 procent). Det är viktigt att notera att den relativt starka tillväxten beror på att livsmedelskedjan hade ett ökande förädlingsvärde år 2022, samtidigt som förädlingsvärdet sjönk för det totala näringslivet. En starkare tillväxt kan leda till bättre möjligheter att attrahera investeringar och kapital, eftersom den förväntade

framtida avkastningen då är högre i jämförelse med om investeringarna görs i andra sektorer.

Figur 5 visar förädlingsvärdet 2016–2022 i livsmedelskedjans olika led i 2016 års priser. Endast trendanalysen för livsmedelshandeln visar på en statistiskt signifikant uppåtgående trend. För resterande led visar trendanalyserna inga statistiskt signifikanta resultat. Förädlingsvärdet var högre år 2022 i samtliga led jämfört med år 2016. I primärproduktionen och restaurangledet var förädlingsvärdet 10 respektive 11 procent högre år 2022 än det var år 2016. Ledens förädlingsvärden ökade dessutom från 2021 till 2022. I livsmedelshandeln och livsmedelsindustrin var förädlingsvärdet 8 respektive 5 procent högre år 2022 än det var år 2016. I dessa led minskade förädlingsvärdet från 2021 till 2022.

Figur 5. Förädlingsvärdet 2016–2022 i livsmedelskedjans olika led (fasta priser, basår 2016)
Källa: (SCB, 2024b)

3.4.2. Produktionsvolym

Eftersom förädlingsvärdets utveckling påverkas av flera olika faktorer (exempelvis priser, valutakurser och handel) följer vi även upp produktionens utveckling genom att undersöka förändringen i produktionsvolymen i ett urval delsektorer i primärproduktionen. Tabell 4 visar sammantaget på i stort sett oförändrade produktionsvolymen.

Tabell 4. Produktionsvolymens utveckling för utvalda delsektorer åren 2016 och 2023 samt trendanalysens resultat

Delsektor	Volym 2016 (1 000 ton)	Volym 2023 (1 000 ton)	Trendanalysens resultat
Spannmål & oljeväxter	5753	4633	-
Potatis	861	810	-
Mjölkinvägning	2862	2819	-
Nötkött	131	138	-
Griskött	233	243	-
Matfågel	158	176	↑
Ägg	140	133	-
Äpplen	27	32	↑
Tomater	15	17	-
Morötter	112	108	-
Vattenbruksprodukter	17	13	-
Marint fiske	196	143	↓
Insjöfiske	2	2	-

Trendanalysen för marint fiske (volym landad fisk) visar på en statistiskt signifikant nedåtgående trend. Den totala minskningen under de senaste åren beror på minskade fiskekvoter av framförallt sill och tobis. Förändringar i sill-, skarpsill- och tobisfisket ger stort genomslag på den totala mängden landad fisk då dessa arter dominerar det svenska fisket volymmässigt. Fångster av dessa arter går i mycket stor utsträckning till foderproduktion. Jordbruksverket har sedan 2022 genomfört två regeringsuppdrag för identifiera hinder och åtgärder för att en ökad andel av fångsten ska landas för livsmedelsproduktion i Sverige (Jordbruksverket, 2023a; Jordbruksverket, 2024b). Under 2023 ökade dock produktionsvolym något för första gången sedan 2017. Ökningen beror framförallt på ökade fångstmängder av tobis.

Vidare visar trendanalysen för matfågel och äpplen på statistiskt signifikanta uppåtgående trender mellan 2016 och 2023. För övriga indikatorer finns inga signifikanta trender. För en djupare analys av utvecklingen hänvisar vi till Bilaga D.

3.5. Ökad sysselsättning: Möjlighet att skapa arbetstillfällen

3.5.1. Antal företag

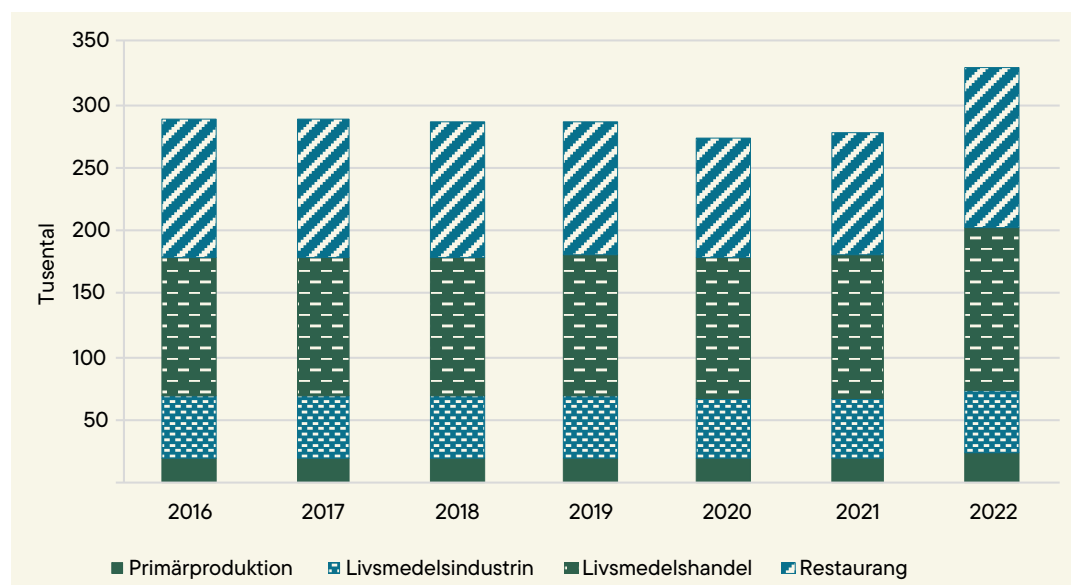
Det fanns drygt 74 000 företag med huvudsaklig verksamhet (SNI-kod) inom livsmedelskedjan år 2022 med en omsättning på 200 000 kronor eller mer. Trendanalysen visar inte på någon statistiskt signifikant trend i utvecklingen över antal företag sedan år 2016. Att antalet företag minskat med cirka 10 000 mellan 2021 och 2022 beror främst på att SCB från år 2022 rensar bort företag som inte är aktiva (SCB, 2024).

Undersöker vi livsmedelskedjans olika led syns en signifikant nedåtgående trend för antalet företag i primärproduktionen, men signifikant uppåtgående trender i livsmedelsindustrin och restaurangledet. Den nedåtgående trenden för primärproduktionen kan sannolikt kopplas till den struktumvandling som sker i det svenska lantbruket idag, där andelen små och medelstora företag minskar samtidigt som andelen stora företag växer. Denna utveckling beror till stor del på att företagen söker stordriftsfördelar. Enligt Hellman (2025) finns en framtidstro bland livsmedelsproducenterna som inte funnits på länge. Den uppåtgående trenden i livsmedelsindustrin och restaurangledet skulle alltså kunna ses som ett tecken på att det finns förhoppningar om att den för närvarande nedåtgående utvecklingen vad gäller lönsamhet kommer vända.

3.5.2. Antal årsarbetskrafter

Antalet årsarbetskrafter inom livsmedelskedjan uppgick år 2022 till cirka 330 000, vilket är en ökning med drygt 50 000 jämfört med både 2021 och 2016. Detta är första gången som antalet årsarbetskrafter ökat sedan 2016. Efter pandemin och Rysslands invasion av Ukraina har högre matpriser och ökad medvetenhet om livsmedelssäkerhet ökat efterfrågan på svenskproducerade produkter. Denna ökade efterfrågan kan förklara ökningen i antalet årsarbetskrafter. Trendanalysen visar inte på någon statistiskt signifikant trend över perioden.

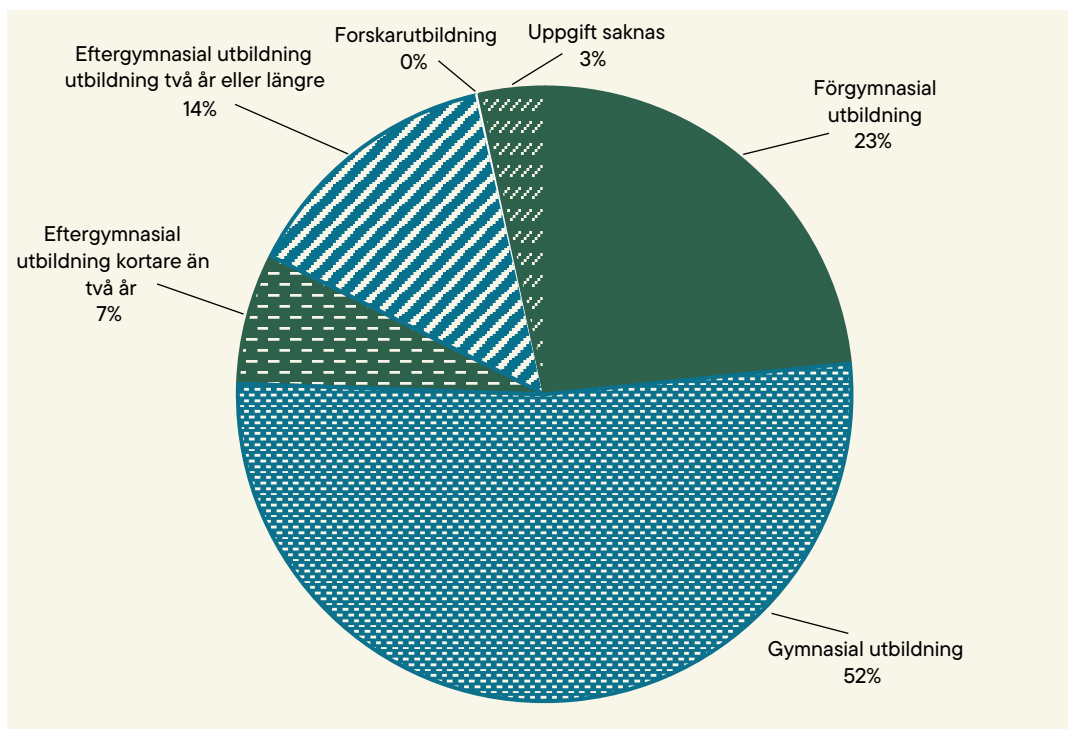
Antalet årsarbetskrafter har ökat till år 2022 i hela livsmedelskedjan jämfört med både 2021 och 2016. Livsmedelskedjan hade en större ökning i antalet årsarbetskrafter mellan 2021 och 2022 (19 procent) jämfört med det totala näringslivet (10 procent). Mellan åren 2016 och 2022 har dock ökningen varit densamma (15 procent). Ökningen mellan åren 2016 och 2022 har varit svagast i livsmedelsindustrin (2 procent), jämfört med övriga delar av livsmedelskedjan (se [Figur 6](#)). Notera att antalet årsarbetskrafter skiljer sig från antalet sysselsatta, där det förstnämnda anger antalet heltidsekvivalenter och på så vis tar hänsyn till hur mycket de anställda jobbar.

Figur 6. Antalet årsarbetskrafter i företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelskedjan 2016–2022, utefter livsmedelskedjans led.

Källa: (SCB, 2024b)

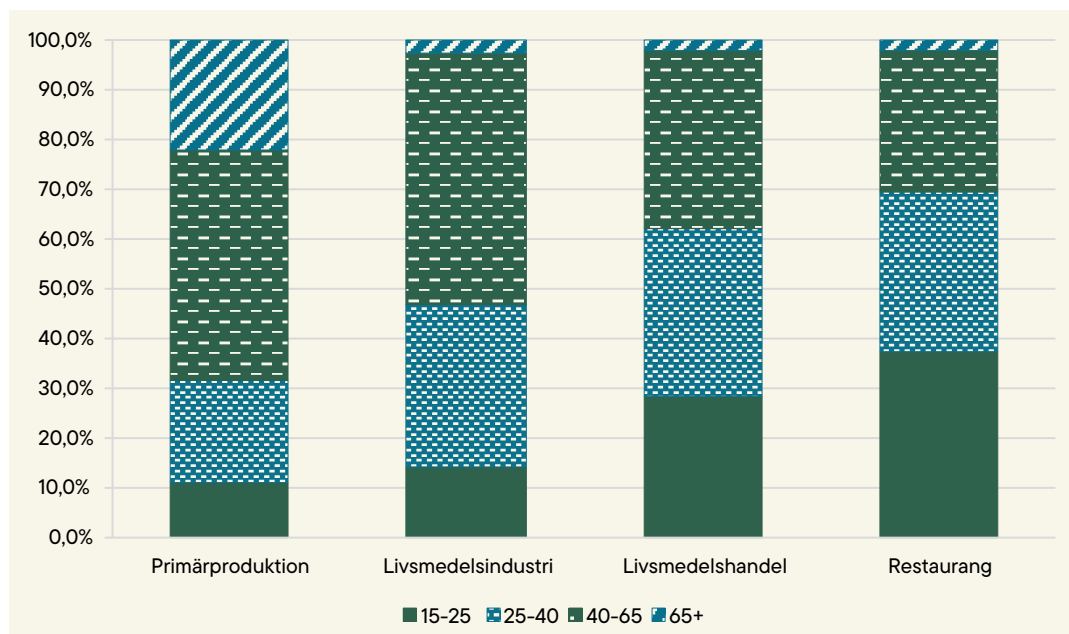
Tillgången till kompetent arbetskraft är en viktig bidragande faktor till ökad produktion och lönsamhet, men även för att locka till sig nya investerare som kan bidra till ytterligare utveckling. Kunskapsutveckling bidrar till ökad produktivitet och förädlingsgrad, vilket är nödvändigt för att höja konkurrenskraften i livsmedelskedjan. Vilken sorts kompetens som efterfrågas varierar mellan livsmedelskedjans olika delbranscher. Många yrken i livsmedelskedjan kräver erfarenhet, och lärlingsanställningar är ett vanligt karriärsteg för unga. Andra yrken kräver högre utbildning. [Figur 7](#) visar andelen sysselsatta i livsmedelskedjan efter högsta uppnådda utbildning år 2022.

Figur 7. Andelen sysselsatta i livsmedelskedjan, utefter högsta uppnådda utbildning.

Källa: (SCB, 2024b)

År 2022 saknade ungefär 75 procent av de sysselsatta i livsmedelskedjan eftergymnasial utbildning och drygt hälften hade gymnasial utbildning som sin högsta uppnådda utbildningsnivå. Det är viktigt att notera att en stor del av arbetarna i den lägsta åldersgruppen inte hunnit lika långt i sin utbildningsresa som de högre kategorierna, eftersom de är för unga. 28 procent av arbetarna ingår i den lägsta åldersgruppen, medan 32 procent ingår i åldersgruppen 25–40, 36 procent ingår i gruppen 40–65, och 4 procent ingår i gruppen 65+. [Figur 8](#) visar åldersfördelningen inom respektive led.

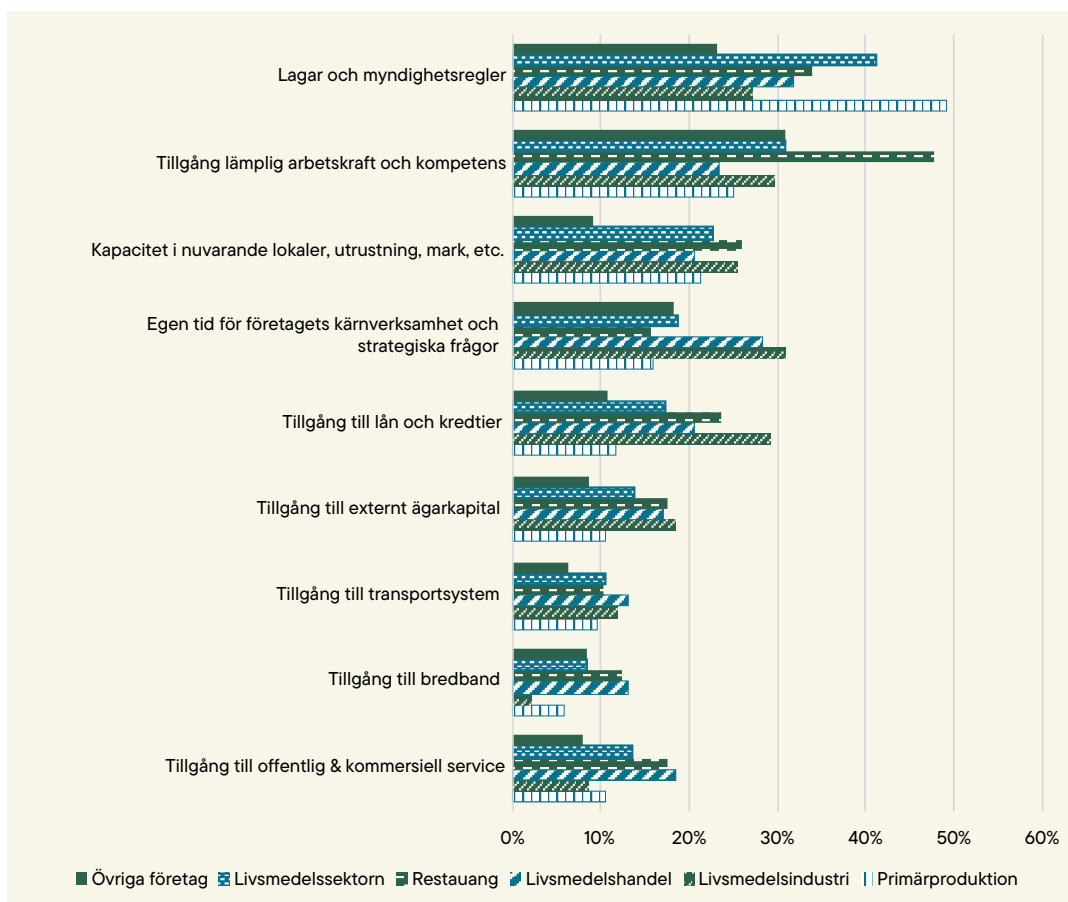
Figur 8. Åldersfördelningen i livsmedelskedjans olika led år 2022.

Källa: (SCB, 2024b)

Som framgår av [Figur 8](#) varierar åldersfördelningen bland de sysselsatta mellan livsmedelskedjans olika led. Livsmedelshandeln och restaurangbranschen har en relativt jämn åldersfördelning, medan de sysselsatta i livsmedelsindustrin och speciellt primärproduktionen är relativt sett äldre. Båda dessa led har störst andel sysselsatta i ålderskategorin 40–65 år. Primärproduktionen har även en större andel sysselsatta i kategorin 65 och äldre (22 procent) jämfört med övriga led i livsmedelskedjan (2 procent).

3.6. Hinder för utveckling och tillväxt

För att kunna starta företag och driva affärsverksamhet med ett gott företagsklimat och en trygg arbetsmiljö krävs vissa grundläggande förutsättningar. I en undersökning av Tillväxtverket (2023) fick personer från små och medelstora företag svara på hur stora hinder de upplever att olika faktorer är för tillväxt. Bland faktorerna finns till exempel lagar och myndighetsregler och tillgång till lån och krediter. Dessa faktorer kan påverka möjligheterna att bedriva affärsmissig verksamhet. Det har inte varit möjligt att genomföra trendanalyser baserat på resultaten i Tillväxtverkets undersökning då antalet datapunkter är för få. [Figur 9](#) visar andel företag inom livsmedelskedjans olika led, livsmedelssektorn totalt samt övriga företag som ser olika faktorer som ett stort tillväxthinder.

Figur 9. Andel företag inom livsmedelssektorn och övriga företag som ser olika faktorer som ett stort tillväxthinder

Källa: Tillväxtverket (2023)

Enligt Tillväxtverkets undersökning (2023) ser en betydligt större andel företag inom livsmedelssektorn lagar och myndighetsregler som ett stort hinder för tillväxt (41 procent), jämfört med resten av näringslivet (23 procent). Resultatet kan förklaras av att livsmedelskedjan har ett mer omfattande och komplext regelverk än många andra branscher. Även kapaciteten i nuvarande lokaler, utrustning och mark upplevs som ett stort tillväxthinder genom hela livsmedelssektorn. Mellan 21 och 23 procent av företagen upplever detta som ett stort tillväxthinder, jämfört med 9 procent i resten av näringslivet.

Om vi jämför mellan livsmedelskedjans olika led ser vi att företagen i primärproduktionen upplever lagar och myndighetsregler som det största tillväxthindret (49 procent). Näst största tillväxthindret i detta led upplevs vara bristande tillgång till lämplig arbetskraft och kompetens (25 procent), och på tredje plats kommer kapacitet i nuvarande lokaler, utrustning och mark (21 procent). Samma tre faktorer ses som de största hindren i övriga led i livsmedelskedjan, om än i annan ordning. I dessa led ses bristande tillgång till lämplig arbetskraft och kompetens som det största hindret (38 procent), följt av lagar och myndighetsregler (33 procent) och kapacitet i nuvarande lokaler, utrustning och mark (24 procent).

Bristande tillgång till lån och krediter ses också som ett stort hinder för tillväxt i livsmedelssektorn (Tillväxtverket, 2023), särskilt inom livsmedelsindustrin (29 procent), restaurangbranschen (24 procent) och livsmedelshandeln (21 procent). Bristande tillgång till lån och krediter upplevs vara ungefär ett lika stort hinder inom primärproduktionen (12 procent) som resten av näringslivet (11 procent). Att andelen inom primärproduktionen är lägre än i övriga delar av livsmedelskedjan beror troligen på att företag inom primärproduktionen ofta har tillgångar i mark och fastigheter som kan användas som säkerhet. Dessutom får de stöd från EU:s gemensamma jordbrukspolitik, vilket ger en stabilare inkomstbas och bättre möjligheter för lån och krediter. I delar av primärproduktionen är tillgången till lån och krediter ett påtagligt hinder, inte minst för de företagare som genomför generationsväxling. Bland dessa företagare är tillgången till lån och krediter låg och ses som ett stort problem (se [avsnitt 5.5.3](#)).

3.7. Minskad sårbarhet

Återkommande kriser och oförutsedda händelser visar på behovet av resilienta företag. Ekonomiska faktorer som, enligt Europeiska kommissionen, kan påverka sårbarheten i livsmedelskedjan beskrivs i [Tabell 1](#). I årets rapport ligger fokus på följande påverkansfaktorer:

- Företagens lönsamhet
- Inflation

3.7.1. Företagens lönsamhet

För att kunna implementera framåtsyftande åtgärder som bidrar till att minska sårbarheten i livsmedelskedjan är lönsamhet – eller förväntningar om framtida lönsamhet – en förutsättning. Lönsamheten är också viktig för att företagen ska kunna ha handlingsutrymme att hantera kriser av mer akut karaktär. Företagen i livsmedelskedjans respons på en akut kris avgör livsmedelsutbudet på så väl kort och lång sikt. Europeiska kommissionen (2023) beskriver hur lägre inkomster till exempel innebär lägre kapacitet för primärproduktionen att köpa insatsvaror, vilket kan leda till utbudsminskning på kort- till medellång sikt. Dessutom kan det påverka företagen i livsmedelskedjans möjligheter att investera för att säkerställa framtida produktivitet och hållbarhet. På lång sikt kan detta påverka utbudet liksom förmågan till fortsatt produktion och distribution av mat.

För att säkerställa att distributionen av livsmedel fungerar även vid kris är det viktigt att samtliga led i livsmedelskedjan är livskraftiga, inklusive de företag som jobbar med livsmedelskedjans logistik. Företagen i livsmedelskedjans olika led är starkt sammankopplade och beroende av varandra, vilket gör att hög koordination krävs. Detta är framför allt av betydelse för livsmedel med hög efterfrågan och relativt kort hållbarhet, såsom frukt, grönsaker, mejerivaror och kött. Det är därför viktigt att inte bara säkerställa företagets lönsamhet, utan även goda handelsrelationer, såväl inom Sverige som internationellt.

Utsikt till år 2030

På medel till lång sikt kan framför allt primärproduktionens lönsamhet förväntas fortsätta vara delvis pressad på grund av de höga priserna på energi och insatsvaror, liksom klimatförändringarnas påverkan på produktionen. En viss återhämtning från nuvarande läge kan dock väntas i takt med att inflationen återgår till mer normala nivåer inom hela EU (Europeiska kommissionen, 2025).

3.7.2. Inflation

Enligt Konjunkturinstitutet (2024) fortsatte lågkonjunkturen fördjupas i den svenska ekonomin under 2024. De konstaterar att återhämtningen i hushållens konsumtion har varit långsammare än väntat på grund av långdragna effekter av de senaste årens prisökningar och höga räntor. Dock ser utvecklingen ut att vända i och med den nu lägre inflationen och räntesänkningar, vilket bör stimulera hushållens konsumtion. Räntesänkningarna bör även bidra till att investeringarna vänder uppåt under 2025 efter att ha utvecklats negativt under de senaste två åren.

Den generella inflationen samspelar också med priserna som konsumenter betalar för livsmedel. Konsumentpriser på livsmedel är en avgörande drivkraft för livsmedelstrygghet eftersom de bestämmer kvantiteten och kvaliteten på den mat som hushåll kan köpa. Dessutom kan livsmedelsinflation ge näring åt den totala inflationen och minska den disponibla inkomsten, och därmed ytterligare förvärra den ekonomiska situationen (Europeiska kommissionen, 2023).

Utsikt till år 2030

Enligt Riksbankens prognoser för inflationen förväntas inflationen gradvis minska och stabilisera sig runt deras mål på 2 procent under de kommande åren (Riksbanken, 2024). För att minska sårbarheten gentemot förändringar i inflation är det viktigt för såväl företag som konsumenter att vara kostnadsmedvetna – även i perioder med stabil inflation. I syfte att minska sårbarheten är det av betydelse för samtliga delar av livsmedelskedjan att regelbundet anpassa budgetplaner så att de reflekterar det rådande inflationsläget.

4. Livsmedelskedjans miljöpåverkan och resurseffektivitet

Detta kapitel fokuserar på livsmedelskedjans utveckling med hänsyn till den miljömässiga dimensionen av hållbarhet. I kapitlet sammanfattar vi om de relevanta nationella miljökvalitetsmålen nås och i vilken riktning viktiga miljöindikatorer utvecklats under perioden 2016–2023, med hänsyn till livsmedelsstrategins övergripande mål och det strategiska området Regler och villkor. Vi diskuterar även övergripande kopplingar mellan livsmedelsproduktion och miljöaspekter samt resurseffektivitet.

4.1. Sammanfattning

Inget av de 7 miljökvalitetsmål som identifierats som särskilt relevanta för livsmedelsstrategin bedöms vara möjliga att nå till år 2030. Miljöindikatorerna som ingår i rapporten följer i stort sett tidigare års utveckling. Till exempel ser vi att minskningarna av de svenska utsläppen av växthusgaser kopplade till livsmedelsproduktionen sedan år 2016 är små. Vi ser också att andelen mark som odlas ekologiskt i slättbygd och i landet som helhet minskat sedan föregående år. Vi ser även en nedåtgående trend för mark som är under omställning till ekologisk produktion, samtidigt som försäljningsandelen ekologiskt producerade livsmedel och alkoholfria drycker minskar.

Den svenska arealen av ängs- och betesmark har legat på strax över 450 000 hektar sedan år 2016. Ängs- och betesmarker utgör viktiga livsmiljöer för många arter och är centrala för den svenska biologiska mångfalden. Den fortsatta utvecklingen för landets betesmarker är nära förknippad med utvecklingen för kor som kan beta dem. Även 2024 ser vi att antalet nötkreatur minskar. Det totala antalet nötkreatur i Sverige uppgick till 1,4 miljoner djur år 2024, vilket är en minskning med mer än 2 procent sedan 2023, och mer än 5 procent sedan 2016. Även antalet företag som har nötkreatur har minskat sedan 2016. År 2024 fanns det färre än 14 000 företag med nötkreatur, vilket är 17 procent lägre än 2016 och 3 procent lägre än år 2023. En konsekvens av att antalet betesdjur minskar är att förutsättningarna för att sköta betesmarker, och därmed förutsättningarna för organismer som lever där, försämras. Detta påverkar möjligheterna att nå miljömålen Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv.

4.2. Går utvecklingen i enlighet med strategins mål?

Inom det svenska miljömålssystemet sker kontinuerliga uppföljningar och bedömningar av miljömålen. Vart fjärde år gör Naturvårdsverket en fördjupad utvärdering av miljömålen på nationell nivå⁹. I detta kapitel går vi igenom utvecklingen för Generationsmålet samt de 7 nationella miljökvalitetsmål som identifierats som relevanta i detta uppdrag (se [kapitel 2.2](#)). Vi utgår från de bedömningar som gjorts i den senaste fördjupade utvärderingen inom miljömålssystemet. För de indikatorer där det är möjligt presenterar vi trendanalyser för utvecklingen från året innan livsmedelsstrategins införande till idag (Bilaga A). Resultaten från dessa analyser sammanfattas i [Tabell 5](#).

För de trendanalyser som visar statistiskt signifikanta resultat visar vi om trenden är uppåt-
gående eller nedåtgående med hjälp av pilar. Huruvida en uppåtgående eller nedåtgående
trend går i enlighet med livsmedelsstrategins mål beror på vad indikatorn mäter. När resultaten
för trendanalyserna redovisas skriver vi därför ut huruvida utvecklingen går i enlighet
med strategins mål eller ej för alla indikatorer där det finns en statistiskt signifikant trend.
Om trendanalysen för en indikator inte visar en statistiskt signifikant trend beskrivs inte
utvecklingens riktning, eftersom det då inte går att dra några slutsatser av resultatet. Icke-
signifikanta resultat visas med ett streck i tabellen (-). I vissa fall har vi inte kunnat genomföra
någon trendanalys. Dessa indikatorer är markerade med en asterisk (*) i tabellen.

Tabell 5. Resultat för ett urval indikatorer som används i uppföljningen av en miljömässigt hållbar livsmedelskedja 2016–2022/2023.

	Vad mäts?	Indikator	Aggregat	Trendanalysens resultat	Går utvecklingen i önskvärd riktning?
Relevanta miljömål	Generationsmålet	Andel försäljning av ekologisk mat		↓	Nej
	Begränsad klimatpåverkan	Hushållens konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser från livsmedel	Total	-	
			I andra länder till följd av svensk livsmedelskonsumtion	-	
			Inom Sverige	↓	Ja
		Territoriella utsläpp av växthusgaser ¹	Jordbruk total	-	
			Livsmedelsindustrin	↓	Ja
		Produktionsbaserade utsläpp av växthusgaser	Jordbruk, fiske och vattenbruk	↓	Ja
			Livsmedel ²	↓	Ja
		Jordbrukets utsläpp av lustgas		-	

⁹ För mer information, se den årliga uppföljningen över Sveriges miljömål (2023) samt Naturvårdsverkets fördjupade utvärdering (Naturvårdsverket, 2023a).

	Vad mäts?	Indikator	Aggregat	Trendanalysens resultat	Går utvecklingen i önskvärd riktning?
Relevanta miljömål	Giftfri miljö	Växtskyddsmedel (HRI)		-	
	Ingen övergödning	Växtnäringsbalanser (kväve)		*	*
		Växtnäringsbalanser (fosfor)		*	*
	Ett rikt odlingslandskap samt Ett rikt växt- och djurliv	Skördar höstvete		-	
		Skördar vårkorn		-	
		Areal åkermark		↓	Nej
		Ängs- och betesmarker (arealer)	Totalt	-	
			Areal slåtteräng	-	
		Andel ekologisk produktion i slättbygd		↑	Ja
		Andel ekologisk produktion i hela landet	Andel omställd mark	↑	Ja
			Andel mark under omställning	↓	Nej
		Odlingslandskapets fåglar (standardruttr)		-	
		Odlingslandskapets fåglar (sommarpunktrutter)		-	
		Fjärilar i gräsmarker		-	
		Rödlistade arter (index)		-	
		Antal nöt		↓	Nej
		Antal får		↓	Nej
	Hav i balans samt levande kust och skärgård	Hotade bestånd		-	
		Hållbart nyttjande		-	
	God bebyggd miljö (precisering Hållbar avfalls- hantering)	Livsmedelsavfall		-	

	Vad mäts?	Indikator	Aggregat	Trendanalysens resultat	Går utvecklingen i önskvärd riktning?
Hållbar utveckling	Andel företag som arbetar aktivt med miljöfrågor	Livsmedelskedjan (exkl. primärproduktionen)		*	*
		Primärproduktionen		*	*
	Andel företag med en framtagna policy för miljöarbete	Livsmedelskedjan (exkl. primärproduktionen)		*	*
		Primärproduktionen		*	*
	Andel företag som arbetar aktivt med att sätta upp och nå miljömål för verksamheten	Livsmedelskedjan (exkl. primärproduktionen)		*	*
		Primärproduktionen		*	*

1 I jordbrukssektorn ingår utsläpp från djurens fodersmältning, gödselhantering och kväveflöden i jordbruksmark.

2 SNI/SPIN kod C10-12 (Livsmedel, drycker och tobak).

4.3. Generationsmålet

Det övergripande *Generationsmålet* innebär att samhället ska ställa om så att de stora miljöproblemen är lösta när nästa generation tar över, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser. För att Generationsmålet ska nås behöver de 16 nationella miljö kvalitetsmålen i huvudsak vara uppfyllda. För att förtydliga Generationsmålet finns även 7 så kallade strecksatser som handlar om följande områden:

- Ekosystem och ekosystemtjänster
- Biologisk mångfald, natur- och kulturmiljö
- Människors hälsa
- Resurseffektiva och giftfria kretslopp
- Hushållning med naturresurser
- Förnybar energi och energianvändning
- Konsumtion av varor och tjänster

Naturvårdsverket bedömer att Generationsmålet inte kommer att uppfyllas fullt ut till år 2030, vare sig inom Sverige eller med avseende på den svenska konsumtionens påverkan i andra länder (Naturvårdsverket, 2022a). För följande fyra av målets strecksatser går utvecklingen inte i rätt riktning:

- ekosystem och ekosystemtjänster
- biologisk mångfald, natur- och kulturmiljö
- hushållning med naturresurser
- konsumtion av varor och tjänster.

Konsumtion är en central utmaning för flera av generationsmålet strecksatser – både för nationell och internationell påverkan på exempelvis biologisk mångfald och växthusgasutsläpp. Den svenska konsumtionen och produktionen påverkar miljön internationellt via import av livsmedel och insatsvaror till den svenska produktionen. Även om denna miljöpåverkan innefattar många aspekter är det i dagsläget endast utsläppen av växthusgaser inom och utanför landets gränser som följs upp. Påverkan på aspekter såsom biologisk mångfald, avskogning och förändrad markanvändning, kemikalier beräknas inte regelbundet (Naturvårdsverket, 2022b).

Inom Generationsmålet följs nio indikatorer upp, varav två stycken – *Ekologisk mat och Konsumtionsbaserade utsläpp* – har närmare koppling till livsmedelsstrategin. Indikatorn *Ekologisk mat* utgörs av andelen ekologiskt producerade livsmedel och alkoholfria drycker av alla försålda livsmedel och alkoholfria drycker. Denna andel har minskat från 7,8 procent år 2016 till 5,4 procent år 2023 (SCB, 2023a). Trendanalysen visar en statistiskt signifikant nedåtgående trend. Den minskade andelen ekologiskt beror främst på att försäljningen av livsmedel och alkoholfria drycker totalt har ökat under perioden och att ökningen utgjorts av icke-ekologiska varor. Dock har även en förhållandevis liten minskning på drygt 100 miljoner kronor skett i försäljningen av ekologiska livsmedel och alkoholfria drycker mellan 2016 och 2023. Mellan år 2022 och 2023 minskade försäljningen av ekologisk mat med nästan 4 procent, motsvarande drygt 700 miljoner kronor. Arealutvecklingen för jordbruksmark som brukas ekologiskt redovisas i [avsnitt 4.7](#). Utvecklingen gällande de konsumtionsbaserade utsläppen redovisas i [avsnitt 4.4](#).

4.4. Begränsad klimatpåverkan

Enligt miljökvalitetsmålet *Begränsad klimatpåverkan* ska halten av växthusgaser i atmosfären stabiliseras, och detta ska ske i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Riksdagen har fastställt en precisering för miljökvalitetsmålet som innebär att Sverige ska verka internationellt för att den globala medeltemperaturökningen begränsas till långt under 2 grader Celsius jämfört med den förindustriella nivån och att det ska göras ansträngningar för att ökningen inte ska överskrida 1,5 grader Celsius.

Miljökvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan är inte uppnått och utvecklingen går åt fel håll eftersom de globala utsläppen fortsätter att öka efter att ha gått ner något under covid-19-pandemin (Naturvårdsverket, 2022c) (Anon., 2023). Den globala produktionen och konsumtionen av livsmedel är en av de viktigaste orsakerna till den globala uppvärmningen (Naturvårdsverket, 2022c).

Utsläppen av växthusgaser behöver minska både globalt och nationellt. Från livsmedelskedjan sker utsläppen av växthusgaser i alla led. En stor del av utsläppen uppstår i primärproduktionen, i form av metan och lustgas från djurens fodermältning, gödselhantering och kväveomvandling i mark¹⁰. Dessutom sker utsläpp av koldioxid från arbetsmaskiner

10 Rapporteras i det som kallas jordbrukssektorn.

och uppvärmning av lokaler¹¹, samt utsläpp och upptag av växthusgaser genom kolförrådsförändringar i åkermark och betesmark¹². Därtill kommer utsläpp i senare led av livsmedelskedjan, från bland annat transporter. Svensk produktion och konsumtion av livsmedel bidrar också till utsläpp i andra länder genom import av livsmedel och insatsvaror, såsom foder och mineralgödsel. Så länge det sker en produktion av livsmedel kan utsläppen inte upphöra helt (Naturvårdsverket, 2022b), men däremot kan en övergång till mer hållbar konsumtion och produktion bidra till ett mer klimateffektivt system.

För att mäta utvecklingen av klimatpåverkan i relation till livsmedelsstrategin följer vi upp tre indikatorer¹³. Den första indikatorn följer *hushållens konsumtionsbaserade utsläpp* av växthusgaser från livsmedel och tar hänsyn till den klimatpåverkan som svensk konsumtion orsakar i Sverige och i andra länder (se [Figur 10](#)). Den andra indikatorn följer de *territoriella utsläppen* av växthusgaser med koppling till livsmedelsproduktionen i olika sektorer. Territoriella utsläpp är utsläpp som sker inom Sveriges gränser. Denna indikator används för klimatrapporeringen och för att följa upp klimatmålen, och är i denna rapport det huvudsakliga måttet för klimatpåverkande utsläpp. Den tredje indikatorn följer de *produktionsbaserade utsläppen* av växthusgaser och omfattar utsläpp orsakade av svenska aktörer både inom Sveriges gränser och utanför. För samtliga indikatorer i denna uppföljning är utsläpp och upptag av växthusgaser från markanvändningssektorn exkluderade. De tre indikatorerna som inkluderas i denna rapport kompletterar varandra. Vi följer även upp jordbrukets territoriella utsläpp av lustgas specifikt¹⁴.

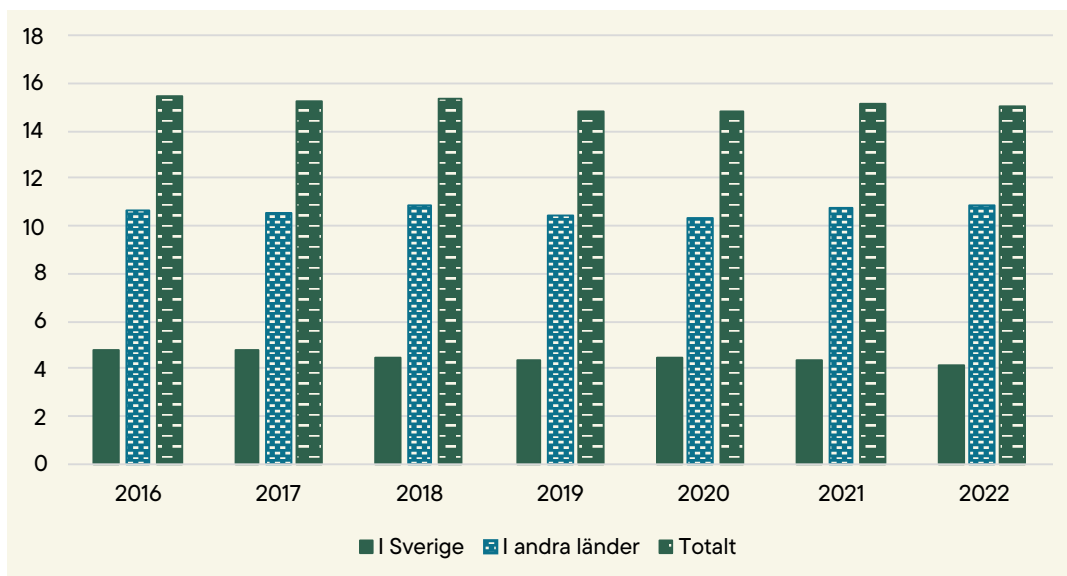
Utsläppen av växthusgaser mäts i *koldioxidekvivalenter*, vilket är en gemensam måttenhet som används för att uttrycka olika växthusgasers uppvärmningspotential. Sveriges totala konsumtionsbaserade utsläpp uppgår till 88 miljoner ton koldioxidekvivalenter (SCB, 2025). De svenska hushållens utsläpp av växthusgaser uppgår till 52 miljoner ton koldioxidekvivalenter, varav utsläppen till följd av livsmedelskonsumtion utgör 29 procent (15 miljoner ton koldioxidekvivalenter). Trendanalysen för hushållens utsläpp till följd av livsmedelskonsumtion visar inte på någon signifikant trend, men utsläppen till följd av livsmedelskonsumtion hos svenska hushåll var ungefär 2,4 procent lägre år 2022 jämfört med år 2016 (se [Figur 10](#)). De svenska hushållens konsumtionsbaserade utsläpp av svenskproducerade livsmedel har minskat från 4,8 till 4,2 miljoner ton koldioxidekvivalenter, motsvarande 13 procent mellan år 2016 och 2022 (SCB, 2025). Trendanalysen visar en statistiskt signifikant nedåtgående trend. Trendanalysen för de konsumtionsbaserade utsläppen i andra länder till följd av svensk livsmedelskonsumtion visar inte på någon signifikant trend. Dessa utsläpp var dock 2,5 procent högre år 2022 jämfört med år 2016 (se [Figur 10](#)).

11 Rapporteras i det som kallas energisektorn.

12 Rapporteras i markanvändningssektorn.

13 För mer om olika sätt att räkna på utsläppen av växthusgaser, se (Naturvårdsverket, 2024a).

14 Uppföljningen av de territoriella utsläppen av lustgas ingår även i uppföljningen av miljökvalitetsmålet *Skyddande ozonskikt*.

Figur 10. Konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser i Sverige, i andra länder samt totalt från de svenska hushållens konsumtion av livsmedel år 2016–2022, i miljoner ton.

Källa: (SCB, 2024c)

Sveriges totala territoriella utsläpp av växthusgaser (exklusive utsläpp och upptag från markanvändningssektorn) har minskat med drygt 17 procent om år 2016 jämförs med år 2023, och uppgick år 2023 till strax över 44 miljoner ton koldioxidekvivalenter (Naturvårdsverket, 2025a). Jordbrukssektorns utsläpp¹⁵ uppgick år 2023 till 6,3 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Trendanalysen för jordbrukssektorns totala utsläpp visar inte på någon statistiskt signifikant trend mellan 2016 och 2023. Livsmedelsindustrins utsläpp av växthusgaser halverades mellan 2016 och 2023 (Naturvårdsverket, 2025b), och enligt vår trendanalys följer minskningen en statistiskt signifikant nedåtgående trend.

År 2023 uppgick utsläppen från fiskebåtar i Sverige till 0,05 miljoner ton koldioxid-ekvivalenter, vilket är lägre än utsläppen år 2016 (0,08 miljoner ton koldioxidekvivalenter) och år 2022 (0,06 miljoner ton koldioxidekvivalenter) (Naturvårdsverket, 2024b). Utsläppen från jordbrukets arbetsmaskiner uppgick till 0,4 miljoner ton koldioxidekvivalenter, vilket är lägre än år 2016 (0,5 miljoner ton koldioxidekvivalenter) men samma som år 2022 (Naturvårdsverket, 2024b). Utsläppen från jordbrukets och skogsbrukets lokaler uppgick till 0,14 miljoner ton koldioxidekvivalenter samma år, vilket är en minskning sedan år 2016 (0,18 miljoner ton koldioxidekvivalenter) men samma som år 2022 (Naturvårdsverket, 2024c). För dessa utsläpp görs inga trendanalyser.

Ett annat sätt att beräkna utsläppen är att undersöka de produktionsbaserade utsläppen. De totala produktionsbaserade utsläppen i Sverige uppgick till 49 miljoner ton år 2022, vilket är 15 procent längre än nivån 2016. De produktionsbaserade utsläppen från svenska aktörer inom jordbruk, fiske och vattenbruk uppgick till knappt 7,4 miljoner ton koldioxidekvivalenter år 2022, vilket är 4 procent lägre jämfört med 2016. Trendanalysen över dessa aktörers utveckling visar på en statistiskt signifikant nedåtgående trend under perioden 2016–2022. Även för livsmedelsindustrin visar trendanalysen en statistiskt

¹⁵ De utsläpp som inom klimatrapporteringen ingår i jordbrukssektorn kommer från djurens fodermältning, gödselhantering och kväveflöden i jordbruksmark och består främst av metan och lustgas.

signifikant nedåtgående trend (SCB, 2024b). Ledets produktionsbaserade utsläpp minskade med 25 procent mellan 2016 och 2022.

I miljö kvalitetsmålet Skyddande ozonskikt följs utsläppen av lustgas från jordbrukssektorn separat, men de ingår även i de territoriella utsläppen som redovisats ovan. Lustgas kan bryta ner ozonskiktet i atmosfären som skyddar livet på jorden mot skadlig UV-strålning, men det är dessutom en stark växthusgas. Jordbruket står för majoriteten av de nationella lustgasutsläppen. Utsläppen uppstår framför allt vid lagring och spridning av gödsel och vid odling av organogena jordar (Naturvårdsverket, 2023b). Utsläpp från tillverkning av mineralgödsel ger också upphov till lustgasutsläpp (och andra växthusgaser), men dessa ingår inte i Sveriges territoriella utsläpp eftersom produktionen sker utomlands. Jordbrukssektorns utsläpp av lustgas uppgick år 2023 till cirka 2,5 miljoner ton koldioxid-ekvivalenter, vilket är 3 procent lägre jämfört med 2016 (SCB, 2024c). Den årliga variationen är dock stor och trendanalysen visar inte på någon statistiskt signifikant trend.

Livsmedelsstrategins mål om att öka den svenska livsmedelsproduktionen medför utmaningar när det kommer till att uppnå miljö kvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan. Livsmedelsproduktion leder ofrånkomligen till utsläpp av växthusgaser, och utvecklingen av den svenska livsmedelsproduktionen kommer att påverka de framtida utsläppen och upptagen. Sett ur ett längre perspektiv minskar de svenska utsläppen av växthusgaser kopplade till livsmedelsproduktionen, men minskningarna sedan år 2016 är små och förändringstakten för utsläppen inom jordbrukssektorn är lägre än för flera andra sektorer. Minskad livsmedelsproduktion i Sverige skulle sannolikt innebära ökad import av livsmedel, vilket skulle bidra till nettoutsläpp av växthusgaser och annan miljö påverkan i de länder som Sverige importerar från.

För att inte riskera att de negativa miljökonsekvenserna förflyttas till andra länder på detta vis krävs bland annat gränsöverskridande överenskommelser, kompletterande styrmedel samt ett holistiskt synsätt på det globala livsmedelssystemet. Att uppnå ytterligare minskningar av nettoutsläpp innebär stora utmaningar om den inhemska livsmedelsproduktionen samtidigt ska bibehållas eller öka. Det skulle bland annat krävas kraftigt minskade utsläpp från de olika leden i livsmedelskedjan samt ökade upptag från kolinlagring på jordbruksmark (Naturvårdsverket, 2022c). För att kunna utvärdera åtgärder som görs behövs också förbättrade metoder för växthusgasinventeringen.

4.5. Giftfri miljö

Enligt miljö kvalitetsmålet *Giftfri miljö* ska ämnen som har skapats i eller utvunnits av samhället inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnens påverkan på människors hälsa och ekosystemen ska vara försumbar och halterna i miljön ska vara nära noll.

Gällande livsmedelsproduktionen ligger fokus inom miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö på användning och effekter av växtskyddsmedel. Sedan 2019 finns inom EU två harmoniserade riskindikatorer som övervakar användning och risk av växtskyddsmedel, och Jordbruksverket redovisar dessa på nationell nivå i årliga rapporter (Jordbruksverket,

2025). I denna rapport används den ena, övergripande indikatorn. Denna beräknas på försålda mängder av verksamma ämnen som ingår i växtskyddsprodukter och där dessa ämnen är riskviktade i olika kategorier efter bedömd risk för hälsa och miljö. Trendanalysen visar inte på något statistiskt signifikant resultat. Efter det torra året 2018, då en mindre mängd växtskyddsmedel användes, visar indikatorn på att den försålda mängden växtskyddsmedel låg på ungefär samma nivå 2019–2021, men ökade under 2022 till ungefär samma nivå som under 2016. Detta gör att indikatorn för växtskyddsmedel i denna rapport ökar igen för det senaste beräknade året (2022, index 89).

Sverige har ett klimat där odlingsförhållandena medför förhållandevis mindre risker för angrepp på plantor från olika skadegörare. Detta bidrar till att Sverige är ett av de länder i Europa som använder minst mängd växtskyddsmedel per odlingsyta (OECD, 2023). Varje år kontrollerar också Livsmedelsverket vegetabiliska livsmedel så att de inte innehåller resthalter av växtskyddsmedel över de gränsvärden som fastställts. Gränsvärdena finns till för att säkerställa att maten vi äter inte innehåller medel som kan vara skadliga för människors hälsa. De svenskproducerade vegetabilierna innehåller sedan många år mycket låga resthalter av växtskyddsmedel (Livsmedelsverket, 2023a).

4.6. Ingen övergödning

Enligt miljökvalitetsmålet *Ingen övergödning* ska halterna av gödande ämnen, såsom kväve och fosfor, i mark och vatten inte ha negativ inverkan på människors hälsa, förutsättningarna för biologisk mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten.

Havs- och vattenmyndigheten bedömer att det inte går att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön inom de fyra preciseringarna¹⁶ kopplade till miljökvalitetsmålet. Anledningen är att det finns både positiva och negativa utvecklingsinriktningar som tar ut varandra. Målet Ingen övergödning är beroende av internationellt samarbete och överenskommelser. Till exempel krävs insatser från alla andra Östersjöländer för att preciseringen Påverkan på havet ska anses vara uppnådd – det räcker inte att Sverige uppnår sina utsläppsmål (Naturvårdsverket, 2023a).

Jordbruket står för en betydande del av utsläppen av kväve och fosfor, men det är svårt att mäta de faktiska växtnäringsförlusterna från jordbruket. Näringsbalanser för jordbruksmark syftar till att beräkna skillnader mellan tillförd och bortförd näring, det vill säga överskott som riskerar att orsaka miljöstörande utsläpp till luft och vatten, alternativt underskott som riskerar att leda till utarmning av marken. I dessa balanser ingår flöden av näringsämnen till och från marken i form av mineral-, stall- och betesgödsel, andra organiska gödselmedel, deposition, utsäde och kvävefixering samt bortförd skörd och skörderester. Kväveöverskottet har minskat kraftigt. Beräkningar av kvävebalansen för jordbruksmark 2022 redovisar det lägsta överskottet för hela perioden 2016–2022 på 29 kg kväve per hektar. Motsvarande fosforbalans beräknas till -1 kg per hektar, vilket är i

16 (i) Påverkan på havet, (ii) Påverkan på landmiljön, (iii) Tillstånd i sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten, och (iv) Tillstånd i havet.

linje med balanserna under tidigare år (SCB, 2024d). För både kväve och fosfor har för få balansberäkningar gjorts sedan 2016 för att vi ska kunna göra trendanalyser.

4.7. Ett rikt odlingslandskap

Miljökvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap* innebär att odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas, samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärden bevaras och stärks.

Miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap är inte uppnått och kommer inte att nås till år 2030 med befintliga och beslutade styrmedel (Jordbruksverket, 2022b). Den negativa utvecklingen har dock avtagit och Jordbruksverket bedömer att den sammanlagda utvecklingen för miljökvalitetsmålet numera är neutral, till skillnad från tidigare då den varit nedåtgående.

En förutsättning för odlingslandskapets värde för biologisk produktion är att det finns jordbruksmark att bruka. Den totala arealen jordbruksmark uppgick år 2024 till 2,98 miljoner ha och utgjordes av 85 procent åkermark samt 15 procent betesmark och slåtteräng. År 2024 fanns det 54 400 företag som brukade jordbruksmark, vilket är en minskning med 800 företag sedan föregående år (Jordbruksverket, 2024c). Arealen åkermark uppgick år 2024 till drygt 2,5 miljoner hektar, vilket är 2 procent lägre än nivån år 2016 (Jordbruksverket, 2024c). Trendanalysen över åkermarkens utveckling visar på en statistiskt signifikant nedåtgående trend.

Skördarna av vårkorn och höstveten kan ses som indirekta mått på åkermarkens produktionsförmåga, även om skördenivåerna till stor del påverkas av odlingsbetingelserna varierar mellan år, odlingsmetoder och insatsmedel. Vid förändrade kostnader för insatsmedel och intäkter av skördeprodukter kan användningen av insatsmedel och brukningsmetoder förändras, vilket kan påverka skördenivåerna. Trendanalyserna för de glidande treårsmedelvärdena för de genomsnittliga hektarskördarna av höstveten och vårkorn (Jordbruksverket, 2024c) visar inte på några statistiskt signifikanta trender under perioden.

Den biologiska mångfalden och kulturmiljövärden i odlingslandskapet ska bevaras och stärkas. En viktig anledning till att miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap inte nås är att odlingslandskapets biologiska värden under lång tid har minskat och fortsätter att försämrats. Orsaken till detta är tudelad. I stora delar av landet minskar odlingslandskapets variation till följd av igenväxning samt nedläggning av jordbruk, medan variationen i andra delar av landet minskar till följd av ökad intensifiering av jordbruket. Odlingslandskapets struktur och kvalitet för biologisk mångfald följs bland annat via indikatorerna *ängs- och betesmarker*¹⁷ och *andel ekologisk produktion i slättbygd*. Ängs- och betesmarker är mycket viktiga miljöer för att främja och upprätthålla biologisk mångfald i Sverige.

¹⁷ I indikatorn ingår arealen betesmarker med miljöersättning, vilket inkluderar marker med både allmänna och särskilda värden. För detaljerad information om indikatorn och utvecklingen av olika typer av betesmarker hänvisas till uppföljningen av miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap (Jordbruksverket, 2022b).

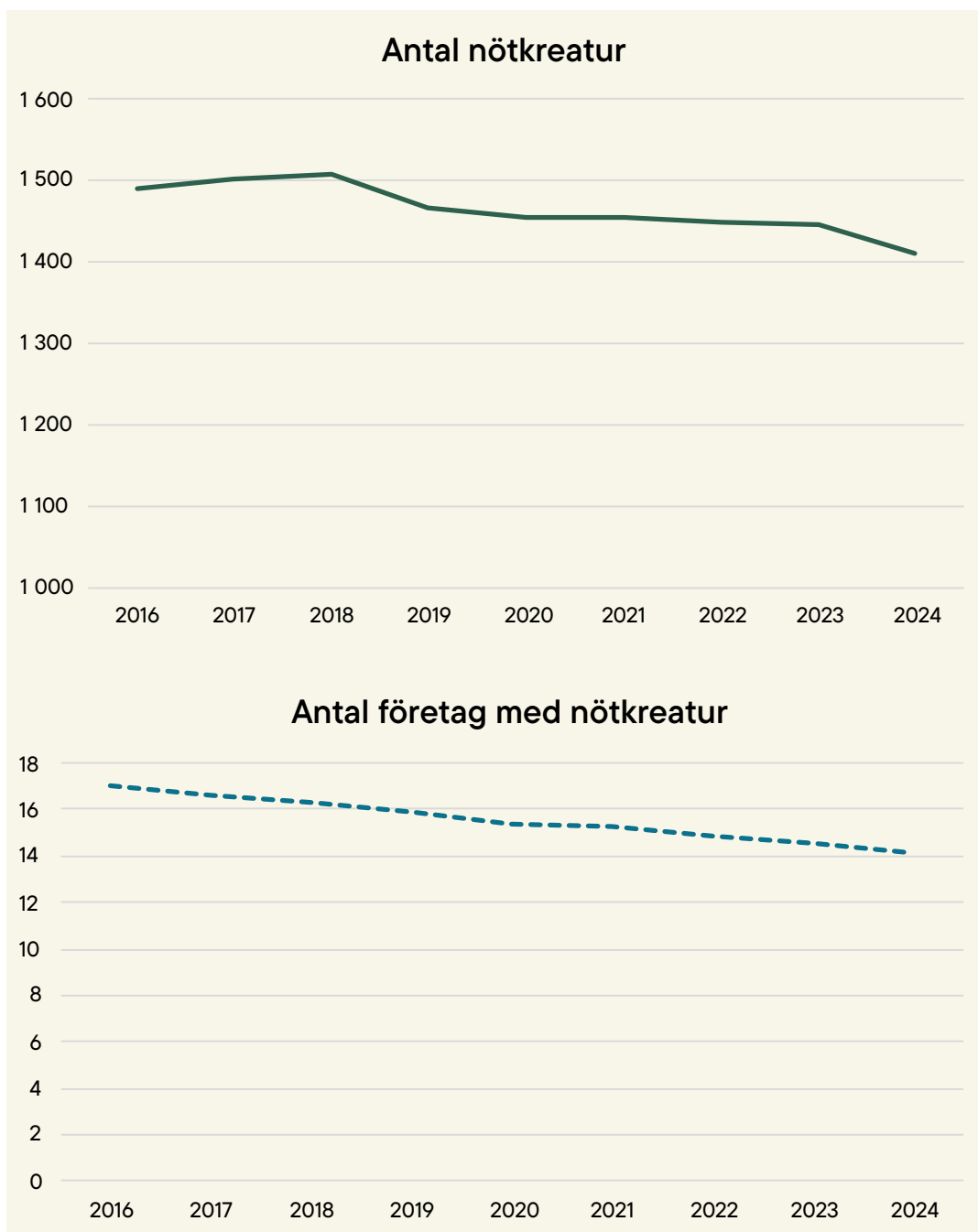
Dessutom är de viktiga miljöer för foder till djur samt för rekreation och friluftsliv. Utvecklingen för dessa marker med avseende på dess omfattning och kvalitet har därmed stor påverkan på möjligheterna att nå både Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv. Indikatorer för odlingslandskapets fåglar och gräsmarksfjärilar redovisas i [avsnitt 4.8](#).

Arealen ängs- och betesmark var år 2024 strax över 450 000 hektar och är därmed oförändrad jämfört med både år 2016 och 2023 (Jordbruksverket, 2024c). Trendanalysen för ängs- och betesmarkens utveckling visar inte på någon statistiskt signifikant trend. Enligt officiell jordbruksstatistik är arealen slåtteräng i stort sett oförändrad om år 2024 jämförs med år 2016. Trendanalysen för detta visar inte heller någon statistiskt signifikant trend. Arealen har dock varierat kraftigt, vilket beror på förändrade regler kring miljöersättningar till myrslåttermarker i Norrbotten.

Den fortsatta utvecklingen för landets betesmarker är nära förknippad med utvecklingen av den svenska animalieproduktionen och i vilken mån djuren betar naturbetesmarker¹⁸. Naturbetesmarkerna i Sverige betas främst av nötkreatur (dikor, sinkor samt rekryteringsdjur) och till en mindre del av får. Mjölkkande kor betar sällan naturbetesmarker, utan betar istället företrädesvis återväxt på odlade vallar. För rekryteringskvigor och dikor däremot täcks ungefär 25 procent respektive 60 procent av betesbehovet av naturbetesmarker (Cederberg & Henriksson, 2020). Resten av djuren hålls på stall eller betar på odlad vall på åkermark (Jordbruksverket, 2022b).

[Figur 11](#) visar utvecklingen av antalet nötkreatur samt antalet företag som har nötkreatur i Sverige 2016–2024. Över denna period har antalet nötkreatur minskat sedan 2018. År 2024 uppgick det totala antalet nötkreatur i Sverige till 1,4 miljoner djur, vilket är en minskning med mer än 2 procent sedan 2023 och med mer än 5 procent sedan 2016 (Jordbruksverket, 2024c). Trendanalysen för utvecklingen av antalet nötkreatur visar en signifikant nedåtgående trend. Även antalet företag som har nötkreatur har minskat sedan 2016. År 2024 fanns det färre än 14 000 företag med nötkreatur, vilket är 17 procent lägre än år 2016 och 3 procent lägre än år 2023.

18 Naturbetesmarker är naturliga gräsmarker som har betats eller slagits under många hundra år och inte plöjts, gödslats eller såtts i närtid.

Figur 11. Antal nötkreatur och antal företag med nötkreatur i Sverige per år 2016–2024 (tusental).

Källa: (Jordbruksverket, 2024c)

Minskningarna i antalet nötkreatur och antalet företag med nötkreatur sker i hela landet och i samtliga produktionsområden. Mellan 2016 och 2023 har minskningarna främst skett bland mindre dikobesättningar (upp till 49 kor). Mellan år 2023 och 2024 har dock antalet nötkreatur samt antalet företag med nötkreatur minskat i alla storleksgrupper, förutom i besättningar med 50–74 dikor. Både antalet mjölkkor och antalet dikor minskar i alla produktionsområden.

En liknande utveckling som för antalet nötkreatur syns även för antalet får. Det totala antalet får har minskat med 21 procent om år 2024 jämförs med år 2016, och med 5 procent jämfört med år 2023. År 2024 fanns ungefär 455 000 får i Sverige. Trendanalysen över fårens utveckling mellan 2016 och 2024 visar en statistiskt signifikant nedåtgående trend. Antalet företag med får har minskat med 11 procent om samma år jämförs. Mellan år 2023 och 2024 minskade antalet företag med får med 7 procent.

En konsekvens av att antalet betesdjur minskar är att förutsättningarna för att sköta betesmarker, och därmed förutsättningarna för organismer som lever där, försämras. Gårdsmiljöer och stallar är också viktiga livsmiljöer för många arter, vars förutsättningar försämras när ko- och fårbesättningar avvecklas. Vanliga arter som gråsparv, stare, ladusvala, igelkott och snok får sämre levnadsmöjligheter. Sammantaget innebär minskningen i antalet får och nötkreatur att utsikterna att nå miljömålen Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv kan komma att påverkas negativt.

Ekologisk produktion gynnar biologisk mångfald och andra viktiga ekosystemtjänster. För slättlandskapet betyder ekologisk odling ökad variation, till exempel genom en mer varierad växtföljd än konventionell odling, och lantbrukaren använder endast växtskyddsmedel som inte är naturfrämmande. Därför följer vi upp indikatorn andelen ekologisk produktion i slättbygd, det vill säga andelen ekologiskt odlad åkermark, när vi undersöker utvecklingen kopplat till miljö kvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap. Andelen ekologiskt odlad åkermark i slättbygd har totalt sett ökat med 1,5 procentenheter sedan år 2016 och låg år 2023 på 13 procent (Sveriges miljömål, 2024). Trendanalysen visar på en statistiskt signifikant uppåtgående trend. Jämfört med år 2022 innebär det dock en minskning med 1,4 procentenheter.

Vi följer också upp andelen jordbruksmark som är omställd till ekologisk produktion, samt andelen jordbruksmark som är under omställning till ekologisk produktion, i hela landet. Andelen omställd jordbruksmark har ökat med 1,8 procentenheter om 2023 jämförs med 2016, men minskat med 1,4 procentenheter om 2023 jämförs med 2022. Trendanalysen över perioden 2016–2023 visar på en signifikant uppåtgående trend. Minskningen under det senaste året innebär dock att vi nu kan skönja den avmattning vi tidigare förutspått till följd av den minskande andelen jordbruksmark som är under omställning till ekologisk produktion.

Mellan 2016 och 2023 har andelen jordbruksmark som är under omställning till ekologisk produktion mer än halverats. Ingen förändring har dock skett mellan 2022 och 2023 (Jordbruksverket, 2024c). Trendanalysen visar en statistiskt signifikant nedåtgående trend. En anledning till denna utveckling är att intresset för ekologisk produktion har minskat, huvudsakligen på grund av vikande efterfrågan på ekologiska produkter i konsumentledet. Detta beror i sin tur till viss del på minskad köpkraft i hushållen under lågkonjunkturen, men även på att andra hållbara koncept som svenskt och närproducerat blivit mer populära.

4.8. Ett rikt växt- och djurliv

Miljökvalitetsmålet *Ett rikt växt- och djurliv* anger att den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, så att arternas livsmiljöer och ekosystemens funktioner och processer värnas. Variationen av livsformer, arter och genotyper är en grundläggande förutsättning för grundläggande funktioner i ekosystemen. Den biologiska mångfalden på land och i vatten påverkas i många fall kraftigt av hur livsmedel produceras, men förväntas också påverkas av klimatförändringar.

Miljökvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv är inte uppnått och kommer inte nås till år 2030 med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder (Naturvårdsverket, 2022d). Jord- och skogsbruk hör till de främsta påverkansfaktorerna för naturtyper och arter. Jordbrukets hävd av ängs- och betesmarker är en förutsättning för att viktiga livsmiljöer för växter och djur bibehålls. Samtidigt har jordbrukets verksamhet negativ påverkan på många växter och djurs populationer, till exempel genom förenkling av landskapets variation av livsmiljöer (se [avsnitt 4.7](#))

Utvecklingen för biologisk mångfald följs via index för odlingslandskapets dagfjärilar i gräsmarker, odlingslandskapets fåglar, samt över rödlistade arter. För att följa utvecklingen av dagfjärilar som lever i gräsmarker övervakas 12 fjärilsarter årligen av Lunds universitet (Pettersson, 2025). Mellan 2016 och 2024 är utvecklingen för fjärilar som lever i gräsmarker måttligt minskande (Pettersson, 2025). De höga temperaturerna i kombination med de låga nederbörds mängderna år 2018 drabbade fjärilspopulationerna hårt, men några av arterna har till viss del återhämtat sig.

Gällande odlingslandskapets fåglar följer vi utvecklingen för 15 fågelarter som är knutna till odlingslandskapet (Sveriges miljömål, 2023). Övervakning av odlingslandskapets fåglar sker med två olika metoder – dels med så kallade sommarpunktrutter, som har en längre mätserie, och dels med standardiserad inventering. Båda mätmetoderna visar att populationsutvecklingen för odlingslandskapets fåglar fortsätter att minska. Mellan 2016 och 2024 minskade populationsindex för odlingslandskapets fåglar med 1,6 procent per år i den standardiserade inventeringen och 2,8 procent per år i övervakningen med sommarpunktrutter (Green, et al., 2025). Minskningarna beror på att kvaliteten och omfattningen av fågelarternas livsmiljöer i odlingslandskapet försämrats, bland annat till följd av tidig vallskörd och minskad variation i odlingslandskapet. Detta leder till misslyckade häckningar och sämre tillgång till resurser.

Index över rödlistade arter ges ut vart femte år och på grund av att så få datapunkter finns tillgängliga genomförs ingen trendanalys för denna indikator¹⁹. Gällande andra aspekter av biologisk mångfald, till exempel genetisk variation, saknas idag indikatorer och miljöövervakning för att följa utvecklingen.

¹⁹ För vår senaste redovisning av indikatorn, se (Jordbruksverket, 2021a).

4.9. Hav i balans samt levande kust och skärgård

Enligt miljö kvalitetsmålet *Hav i balans samt levande kust och skärgård* ska Västerhavet och Östersjön ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och bevarad biologisk mångfald. Kust och skärgård ska ha en hög grad av biologisk mångfald.

Enligt Havs- och vattenmyndigheten återstår mycket arbete innan våra kust- och havsvatten har ett bra miljö tillstånd. Bland utmaningarna framöver nämner de övergödning, farliga ämnen och delvis svaga fiskbestånd. För att nå målet behövs insatser såväl i Sverige som på internationell nivå för att minska de utsläpp och de negativa effekter av aktiviteter som bidrar till ett sämre miljö tillstånd. På en övergripande nivå går det inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön (Havs och vattenmyndigheten, 2023).

Indikatorn inom miljö målssystemet för *hållbart nyttjande av fisk- och skaldjursbestånd i kust och hav* återspeglar i vilken utsträckning ett flottsegment är beroende av överfiskade bestånd. Av de bedömda fiskbestånden nyttjades 41 procent hållbart år 2023, en nedgång under både 2022 och 2023 från nivån på 52 procent under 2021 (Larsson, et al., 2024). Status för de olika bestånden varierar och indikatorn låg högst i Bottenviken och Västerhavet (44,4 procent i respektive bedömningsenhet), lägre i Östersjön (29,2 procent) och lägst bedömning gjordes för Bottenhavet (8 procent) (Larsson, et al., 2024).

4.10. God bebyggd miljö (preciseringen Hållbar avfallshantering)

Miljö kvalitetsmålet *God bebyggd miljö* och den precisering för hållbar avfallshantering som ingår i målet är relevant för en stor del av livsmedelskedjan. Preciseringen innebär att hela samhällets avfallshantering ska vara effektiv och enkel att använda för konsumenterna. Den innebär också att förebygga avfall samtidigt som resurserna i det avfall som uppstår tas till vara i så hög grad som möjligt och att avfallets påverkan på och risker för hälsa och miljö minimeras.

Enligt Boverket är utvecklingen i miljön oklar då tillräckliga underlag för bedömning saknas. Alla led i livsmedelskedjan ger upphov till livsmedelsavfall. Naturvårdsverket för statistik över livsmedelsavfall, vilket inkluderar oundvikligt livsmedelsavfall (till exempel ben och skal) och onödigt livsmedelsavfall (till exempel matrester och oöppnade matförpackningar). Det sistnämnda benämns ofta som matsvinn. I statistiken syntes tidigare en avtagande utveckling under det senaste decenniet för mängden livsmedelsavfall i hushåll, men denna har avstannat sedan 2020. Utvecklingen går därmed inte i linje med livsmedelsstrategins definierade mål.

Trots den tidigare avtagande utvecklingen stod hushållen för den största mängden livsmedelsavfall under år 2023 med 634 000 ton, vilket motsvarar cirka 60 kg per person

(Naturvårdsverket, 2024d). Cirka 26 procent av hushållens totala avfall uppskattas vara matsvinn. Dessutom hälldes flytande mat och dryck motsvarande cirka 190 000 ton ut i avloppet enligt en undersökning 2021, vilket motsvarar cirka 18 kg per person (Naturvårdsverket, 2024e).

4.11. Företagens arbete med miljömässig hållbarhet

Under årets fokusområde Regler och villkor följer vi upp utvecklingen kring hur företag i livsmedelskedjan arbetar med miljömässigt hållbar utveckling (Tillväxtverket, 2023). Vi följer upp livsmedelsindustrin, livsmedelshandeln och restaurangledet tillsammans, och primärproduktionen enskilt. Indikatorerna baseras på enkätsvar på följande frågor:

- Arbetar företaget aktivt med miljöfrågor?
- Har företaget en framtagen policy för miljöarbete?
- Arbetar företaget aktivt med att sätta upp och nå miljömål för verksamheten?

I livsmedelskedjan (exklusive primärproduktionen) anger 47 procent av de tillfrågade företagen att de arbetar aktivt med miljöfrågor. 61 procent anger att de har en framtagen policy för miljöarbete och aktivt arbetar med att sätta upp och nå miljömål för verksamheten. Inom primärproduktionen är andelarna högre för samtliga enkätsvar. 49 procent anger att de arbetar aktivt med miljöfrågor. Hela 78 procent anger att de har en framtagen policy för miljöarbete, och 68 procent att de arbetar aktivt med att sätta upp och nå miljömål för verksamheten.

En anledning till varför företagen inom primärproduktionen arbetar mer aktivt med miljöfrågor och miljömål än de senare leden i livsmedelskedjan kan vara de lagar och regler som ställs på primärproducenterna (se [avsnitt 3.6](#)), samt de ekonomiska incitament som finns att tillgå. Miljölagar både inom Sverige och på EU-nivå ställer höga krav på primärproducenter, vilka gör att primärproducenterna blir tvungna att arbeta med hållbar utveckling. Dessutom finns bland annat ekonomiska stöd att söka för hållbara jordbruksmetoder, vilket ger företagen incitament att implementera sådana. Ytterligare ett skäl till primärproducenternas högre aktivitet gällande hållbarhetsarbete är ledets direkta påverkan på miljön genom exempelvis markanvändning och vattenförbrukning. Miljön och klimatet har också en direkt påverkan på företagen, varför åtgärder för att kunna bedriva en hållbar verksamhet på lång sikt ofta behöver vara en del av företagets dagliga verksamhet.

4.12. Det regionala och lokala perspektivet

I denna rapport ingår endast nationella miljömässiga indikatorer, men för att ge en heltäckande bild av den svenska livsmedelskedjans effekter på miljön behöver miljöpåverkan även studeras på bland annat regional och internationell nivå. Import och export av livsmedel är viktigt att väga in för att förstå livsmedelskedjans effekter på miljön både inom landet och utanför. En ökad import av livsmedel som ersätter konsumtion av inhemskt producerade varor innebär en förflyttning av miljöpåverkan utanför Sveriges gränser och syns inte nödvändigtvis i utvecklingen för de nationella miljöindikatorerna som är kopplade till livsmedelskedjan. Idag finns beräkningar av internationella miljöeffekter från

livsmedelskedjan endast inom ett fåtal områden. Två exempel är livsmedelskonsumtionens utsläpp av växthusgaser samt påverkan från växtskydd²⁰.

Livsmedelskedjans påverkan på miljön behöver också studeras på regional nivå för att förstå var insatser för att minimera miljöpåverkan gör störst nytta. Även om en nationell miljöindikator visar en god miljöstatus kan det finnas miljöproblem på regional skala. Ett tydligt exempel på detta är de definierade områdena i Sverige där risken för kväveläckage från växtnäring är större, de så kallade nitratkänsliga områdena (Jordbruksverket, 2022c).

4.13. Minskad sårbarhet

Sårbarhet kopplad till den miljömässiga hållbarhetsdimensionen är främst kopplad till primärproduktionen. Produktion av livsmedel bygger på att det finns odlingsbar mark, tillgång till tjänligt vatten och ett stabilt klimat, men också att det finns fungerande ekosystemtjänster så som nedbrytning av skörderester och gödsel, reglering av vatten och kontroll av skadegörare. Livsmedelsproduktionen är beroende av dessa faktorer, men påverkar samtidigt tillgången till dem – ibland på ett sätt som leder till att sårbarheten i produktionen ökar (Europeiska kommissionen, 2023). Miljömässiga påverkansfaktorer som, enligt Europeiska kommissionen, kan påverka sårbarheten i livsmedelskedjan beskrivs i [Tabell 1](#). I årets rapport ligger fokus på följande faktorer:

- Tillgång till vatten och markavvattning
- Nedläggning och förlust av jordbruksmark
- Miljöföroreningar
- Ekosystemtjänster

4.13.1. Tillgång till vatten och markavvattning

Vatten är centralt för livsmedelskedjan – som ett livsmedel, ett produktionsmedel inom livsmedelsindustrin och livsrum för odlingslandskapets biologiska mångfald. Klimatförändringarna påverkar vädret, och tillgången till vatten är framför allt viktig för att kunna hantera perioder med höga temperaturer. På så vis är tillgången till tjänligt vatten samt en fungerande dränering viktiga förutsättningar för att kunna ta tillvara jordbruksmarkens potential att producera livsmedel. Jämfört med många andra länder har Sverige generellt en god tillgång till vatten av god kvalitet, men i vissa områden råder det brist. Det är därför en betydande sårbarhetsaspekt som måste beaktas för att trygga livsmedelsproduktionen.

Jordbruket står för 3 procent av den totala vattenanvändningen i Sverige och endast en liten andel av åkermarken bevattnas (Jordbruksverket, 2018). I framtiden förväntas dock behovet av bevattning öka, men behovet kommer fortsätta variera geografiskt och påverkas av vilka grödor som odlas. Eftersom tillgången till vattenresurser inte är jämnt fördelad över landet kommer det innebära en större insats att investera i bevattning i vissa odlingsområden jämfört med andra. Störst brist på vatten finns i sydöstra Sverige (Jordbruksverket, 2018). Utöver möjligheter till bevattning är det viktigt med förebyggande

20 För vidare information om påverkan från växtskydd kopplat till livsmedelskedjan hänvisar vi till forskningsprogrammet PRINCE (u.d.).

arbete för att förbättra markens hälsa och förmåga att hålla vatten för att skydda skördarna under perioder med knapp nederbörd. Sådana insatser kan dessutom indirekt minska bevattningsbehovet.

En minskad vattentillgång sommartid till följd av klimatförändringarna kan leda till att det blir nödvändigt att ställa om till att odla mer torktåliga grödor i områden med högre risk för torka. Även andra åtgärder, såsom vattenbesparande teknik och tillgång till bevattningsdammar, kan behöva utvecklas och tillämpas i större utsträckning. En minskad vattentillgång kan också påverka dricksvattenförsörjning, bland annat genom att kvaliteten på råvatten för vattenförsörjning försämras till följd av minskad sommartillrinning och höjda temperaturer i sjöar (SMHI, 2024).

Klimatförändringarna förväntas även leda till perioder med stora nederbördsmängder. Även detta kan påverka vattenkvaliteten, då det kan leda till att översvämmade ytor för med sig diverse ämnen till vattentäkter (SMHI, 2024). En längre växtsäsong ökar också behovet av att åkermarken ska vara dränerad under en längre period. På åkermark som inte är tillräckligt självdränerande behövs markavvattning för att grödornas rotutveckling inte ska hämmas. Ungefär 75 procent av den svenska åkermarken uppskattas ha tillfredsställande dränering, och ungefär hälften av Sveriges åkermark är täckdikad. Investeringarna i täckdikning behöver öka kraftigt för att åkermarken ska få en tillfredsställande dränering i det framtida klimatet (Jordbruksverket, 2018).

Utsikt till år 2030

Som en följd av klimatförändringarna förväntas livsmedelsproduktionens sårbarhet kopplad till både torka och överskott av vatten öka. Ett ökat behov av bevattning kan leda till en ökad konkurrens om vattnet. Till exempel kan ett ökat uttag av grundvatten för bevattning leda till hårt belastade vattentäkter och konsekvenser både för andra samhällsfunktioner, ekonomi och miljö.

4.13.2. Nedläggning och förlust av jordbruksmark

Jordbruksmarken är en grundläggande resurs för svensk livsmedelsproduktion. Utöver att vara produktionsplats för odlade grödor och betande djur är jordbruksmarken bland annat en viktig livsmiljö för många arter. Den kan även utgöra kontrollerade översvämningssytor för att skydda exempelvis tätbebyggda områden från översvämningar (Jordbruksverket, 2017). Arealen jordbruksmark i Sverige minskar, främst på grund av skogsplantering eller spontan igenväxning. Det saknas tillförlitliga aktuella data över orsakerna till att jordbruksmark läggs ned. En äldre analys av Nordström Källström (2002) visar att en primär orsak till att lantbrukare lägger ned verksamheten är bristande lönsamhet, men sociala faktorer spelar också stor roll, till exempel en känsla av ensamhet och svårighet att ha en önskvärd familjesituation, en känsla av utsatthet och icke-jämställdhet.

Ungefär en tiondel av arealen åkermark som läggs ner exploateras (Jordbruksverket, 2021b). Exploatering av jordbruksmark till följd av till exempel urbanisering eller infrastrukturprojekt innebär ofta oåterkalleliga förluster av odlingsbar mark (Europeiska kommissionen, 2023). Det innebär att marken tas ur produktion permanent och i regel inte kan användas i framtidens livsmedelsproduktion. Exploateringar innebär oftast

att matjorden tas bort och att djupare jordlager packas ihop. Det kan också leda till föroreningar av marken som gör den olämplig för livsmedelsproduktion. I Sverige sker exploateringen av jordbruksmark till störst del i Skåne och Västra Götaland (Jordbruksverket, 2021b) – två län som har jordbruksmark av hög kvalitet. Jordbruksmark som växer igen eller planteras med skog är möjlig att återställa till betes- eller åkermark. Att återställa skogsmark till åkermark är dock en omfattande insats förknippad med höga kostnader. Att återställa skogsmark till betesmark är en relativt enklare process.

Utsikt till år 2030

Om nedläggningen av jordbruksmark fortlöper ökar sårbarheten för svensk livsmedelsproduktion. Möjligheten att nå målet om en ökad svensk livsmedelsproduktion minskar på medellång till lång sikt vid en fortsatt nedläggning. Att exploatering av jordbruksmark till stor del sker i jordbrukslänerna Skåne och Västra Götaland är problematiskt eftersom odlingsbetingelserna i dessa län generellt är goda.

4.13.3. Miljöföroreningar

Miljöföroreningar är ämnen som kan ha en skadlig inverkan på miljön på olika sätt (Naturvårdsverket, u.d.). Förorening kan ske av såväl luften vi andas, som av vattnet vi dricker och marken vi får vår mat ifrån. Föroreningarna kan vara både organiska, som till exempel dioxiner, eller oorganiska ämnen, såsom metaller. Beroende på föroreningarnas egenskaper, vilka mängder som släpps ut samt under hur lång tid exponering sker kan de negativa effekterna vara antingen akuta eller kroniska. För vissa miljögifter finns regleringar på plats som gjort att utsläppen minskat. Detta har lett till lägre halter i både oss människor och i miljön i stort. Vissa miljögifter kan dock finnas kvar i miljön under en lång tid även efter att de har förbjudits, och dessutom transporteras långa sträckor via luft eller vatten.

Luftföroreningar och föroreningar av vattenresurser är två exempel på föroreningar som har betydande påverkan på möjligheten att producera mat. Exempelvis kan deponering av aerosoler (till exempel damm) på grödornas blad ha en direkt inverkan på växternas produktivitet (Europeiska kommissionen, 2023). Aerosoler påverkar också väder och klimat, vilket indirekt påverkar grödornas tillväxt och därmed livsmedelsproduktionen. Färskvattenresurser och marina ekosystem påverkas främst av kemiska föroreningar och marint skräp, såsom plast. Dessa föroreningar har även negativ inverkan på många viktiga ekosystemtjänster, såsom biomassaproduktion för bland annat fisk och vattenlevande växter. På så vis försämrar miljöföroreningarna den nutida och framtida kvaliteten på färskvatten och därigenom säkra livsmedel. Ur ett sårbarhetsperspektiv är det därför viktigt att minimera miljöföroreningarna.

Utsikt till år 2030

Flera miljögifter i vattenmiljön minskar, liksom de gjort under de senaste årtiondena. Dock finns ändå höga halter kvar på vissa platser i till exempel Östersjön och Västerhavet. Initiativ för att förbättra kunskapen om vissa miljögifter, exempelvis PFAS, kan förväntas skapa förståelse för hur halterna kan fortsätta minska.

4.13.4. Ekosystemtjänster

Ekosystemtjänster är alla produkter och tjänster som ekosystemen ger människan och som bidrar till vår välfärd och livskvalitet (Naturvårdsverket, 2024f). Till exempel handlar det om råvaror som mat och dricksvatten, eller processer som reglering av vatten och skydd mot översvämningar och erosion eller pollinering och kontroll av skadegörare. Odlingslandskapet utgör livsmiljöer för en lång rad organismer, som i sin tur möjliggör en stabil livsmedelsproduktion över tid och ökar produktionens motståndskraft mot till exempel klimatförändringar (Europeiska kommissionen, 2023).

Ekosystemtjänster är ofta tätt förknippade med biologisk mångfald. Samtliga aspekter av biologisk mångfald (se [avsnitt 4.8](#)) kan påverka motståndskraften mot klimatförändringar, skadegörare och sjukdomar i livsmedelsproduktionen (Europeiska kommissionen, 2023). Minskad mångfald av pollinatörer, naturliga fiender till skadegörare eller organismer som bryter ned växtrester kan leda till minskade skördar och på så vis öka sårbarheten i produktionen på sikt (se även [avsnitt 4.7](#)). Detta kan till exempel ske till följd av struktur-omvandling, som ofta bidrar till mer homogena odlingslandskap.

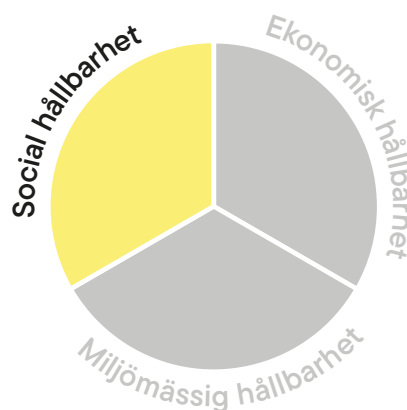
Klimatförändringarna kan också påverka ekosystemtjänsterna. Dels kan ett förändrat klimat möjliggöra odling av nya grödor som har andra behov av ekosystemtjänster än vad dagens grödor har, och dels kan de arter som utför ekosystemtjänsterna påverkas direkt eller indirekt av förändringar i deras livsmiljö. Ett aktuellt exempel på hur sårbarheten i livsmedelsproduktionen påverkas av biologisk mångfald och ekosystemtjänster är insekts-pollineringen av odlade grödor. Vissa grödor är helt beroende av insektspollinering för att sätta frön, medan andra grödor ger högre och mer stabila skördar om insekter pollinerar blommorna (Bishop, 2022). Bin hör till de viktigaste pollinatörerna. Dock minskar populationerna av bin som finns i Sverige i antal och i utbredningsområde (Borgström, 2018). Att göra insatser för en bredd av pollinerande insekter kan minska sårbarheten för framtidens livsmedelsproduktion.

Utsikt till år 2030

Det finns i dagsläget ingen övervakning av ekosystemtjänster kopplade till livsmedelsproduktionen i Sverige. För många ekosystemtjänster saknas det också övervakning av de arter som utför ekosystemtjänsterna. Läget för ekosystemtjänster kopplade till odlingslandskapet är osäkert men bedöms ha ett acceptabelt tillstånd (Jordbruksverket, 2022b). På längre sikt är utvecklingen än mer oklar och fungerande ekosystemtjänster är ett sårbart område för en tryggad framtida livsmedelsproduktion

5. Livsmedelskedjans betydelse för den sociala dimensionen av hållbarhet

I detta kapitel fokuserar vi på livsmedelskedjans utveckling med hänsyn till den sociala dimensionen av hållbarhet. Vi diskuterar utvecklingen kopplat till bland annat levande landsbygd och hållbar sysselsättning 2016–2022, med hänsyn till livsmedelsstrategins övergripande mål och det strategiska området Regler och villkor. I Bilaga H–K finns statistik från år 2011 till senast tillgängliga år.

5.1. Sammanfattning

Det finns flera aspekter som kan kopplas till social hållbarhet i livsmedelskedjan, bland annat hållbar utveckling i hela landet och hållbar sysselsättning. Utvecklingen gällande antalet företag, förädlingsvärdet och lokaliseringkvoten mellan åren 2016 och 2022 har varierat mellan länen. Det finns statistiskt signifikanta trender i flera län; företagets förädlingsvärde och lokaliseringkvoten ökade i vissa län, medan samma indikatorer minskade i andra län samma år. Sysselsättningen räknat i antal årsarbetskrafter har följt en uppåtgående trend i två län under samma period. Gällande antal företag har trenderna i länen varit nedåtgående eller inte statistiskt signifikanta under samma period.

Arbetsmiljö är en annan central aspekt gällande den sociala hållbarheten, och i årets rapport undersöker vi arbetsskador och psykiskt mående. Arbetsskadestatistiken varierar beroende på vilken del av livsmedelskedjan som studeras. Trendanalysen över antalet anmälda arbetsskador inom detaljhandeln visar på en signifikant uppåtgående trend, vilket innebär en ökning av antalet arbetsskador. I övriga led samt i livsmedelskedjan totalt finns inga signifikanta trender, men nivån har legat stabil sedan 2016. Vidare är psykisk ohälsa ett växande problem, i synnerhet inom primärproduktionen där ensamarbete och återkommande kriser är faktorer som påverkar måendet.

5.2. Går utvecklingen i enlighet med strategins mål?

I livsmedelsstrategin uttrycks visionen att de svenska produktionsresurserna år 2030 används effektivt och hållbart, samtidigt som företagen bidrar till hållbar utveckling och sysselsättning i hela Sverige (Regeringskansliet, 2017). Resultaten av de trendanalyser som ligger till grund för att analysera utvecklingen av de utvalda indikatorerna sammanfattas i [Tabell 6](#). För de trendanalyser som visar statistiskt signifikanta resultat visar vi om trenden är uppåtgående eller nedåtgående med hjälp av pilar. Huruvida en uppåtgående eller nedåtgående trend går i enlighet med livsmedelsstrategins mål beror på vad indikatorn mäter.

När resultaten för trendanalyserna redovisas skriver vi därför ut huruvida utvecklingen går i enlighet med strategins mål eller ej för alla indikatorer där det finns en statistiskt signifikant trend. Om trendanalysen för en indikator inte visar en statistiskt signifikant trend beskrivs inte utvecklingens riktning, eftersom det då inte går att dra några slutsatser av resultatet. Icke-signifikanta resultat visas med ett streck i tabellen (-). I vissa fall har vi inte kunnat genomföra någon trendanalys. Dessa indikatorer är markerade med en asterisk (*) i tabellen.

Tabell 6. Resultat för ett urval indikatorer som används i uppföljningen av en socialt hållbar livsmedelskedja 2016–2022/2023.

Vad mäts?	Indikator	Aggregat	Trendanalysens resultat	Går utvecklingen i önskvärd riktning?
Hållbar utveckling i hela landet	Lokaliseringskvot		Resultat för respektive län redovisas i avsnitt 5.3.1	
	Antal företag		Resultat för respektive län redovisas i avsnitt 5.3.2	
	Antal årsarbetstider		Resultat för respektive län redovisas i avsnitt 5.3.2	
	Förädlingsvärde		Resultat för respektive län redovisas i avsnitt 5.3.2	
Hållbar sysselsättning	Arbetskador	Primärproduktionen	-	
		Livsmedelsindustrin	-	
		Livsmedelshandeln ¹	↓	Nej
		Restaurangledet ²	-	

1 Då statistik inte finns för enbart livsmedelshandeln har analysen gjorts baserat på data för hela detaljhandeln.

2 Då statistik inte finns för enbart restaurangledet har analysen gjorts baserat på data för företag både inom hotell- och restaurang.

5.3. Hållbar utveckling i hela landet

Ett övergripande mål för livsmedelsstrategin är en konkurrenskraftig livsmedelskedja som skapar tillväxt och sysselsättning i hela landet – både i städer och på landsbygden. En levande landsbygd är central för att åstadkomma detta. För att landsbygden ska vara levande krävs att det går att leva och arbeta där. Förutsättningarna för tillväxt och sysselsättning varierar mellan olika delar av landet. Till exempel är primärproduktionens möjligheter att skapa tillväxt större i Götalands slättbygder, där bland annat klimatet och markförhållandena är goda för spannmålsodling. Även tillgången till de faktorer som påverkar konkurrenskraften varierar över landet. Exempelvis gynnas företag i livsmedelsindustrin av en god tillgång till högutbildad arbetskraft, av vilket tillgången varierar över landet (Jordbruksverket, 2021a). Livsmedelsstrategin behöver bidra till att skapa förutsättningar för företag i hela landet att verka på ett hållbart och konkurrenskraftigt sätt.

Livsmedelskedjan omfattar många aktörer och erbjuder sysselsättning inom en mängd olika områden från primärproduktion till handel och måltidsturism. Även logistik- och serviceföretag kopplade till livsmedelskedjan är viktiga för sysselsättningen. Daglig-

varuhandeln och livsmedelsindustrin erbjuder både arbeten som kräver högre utbildning, såsom inom automation och IT, och jobb som kan vara viktiga för att introducera exempelvis unga på arbetsmarknaden. På strategisk nivå kommer behovet av högutbildade medarbetare med teknisk kunskap inom automation och IT att öka. Det är dessa personer som ska planera, projektera och upphandla systemen och maskinerna som ligger till grund för den tekniska omställningen (SCB, 2023b).

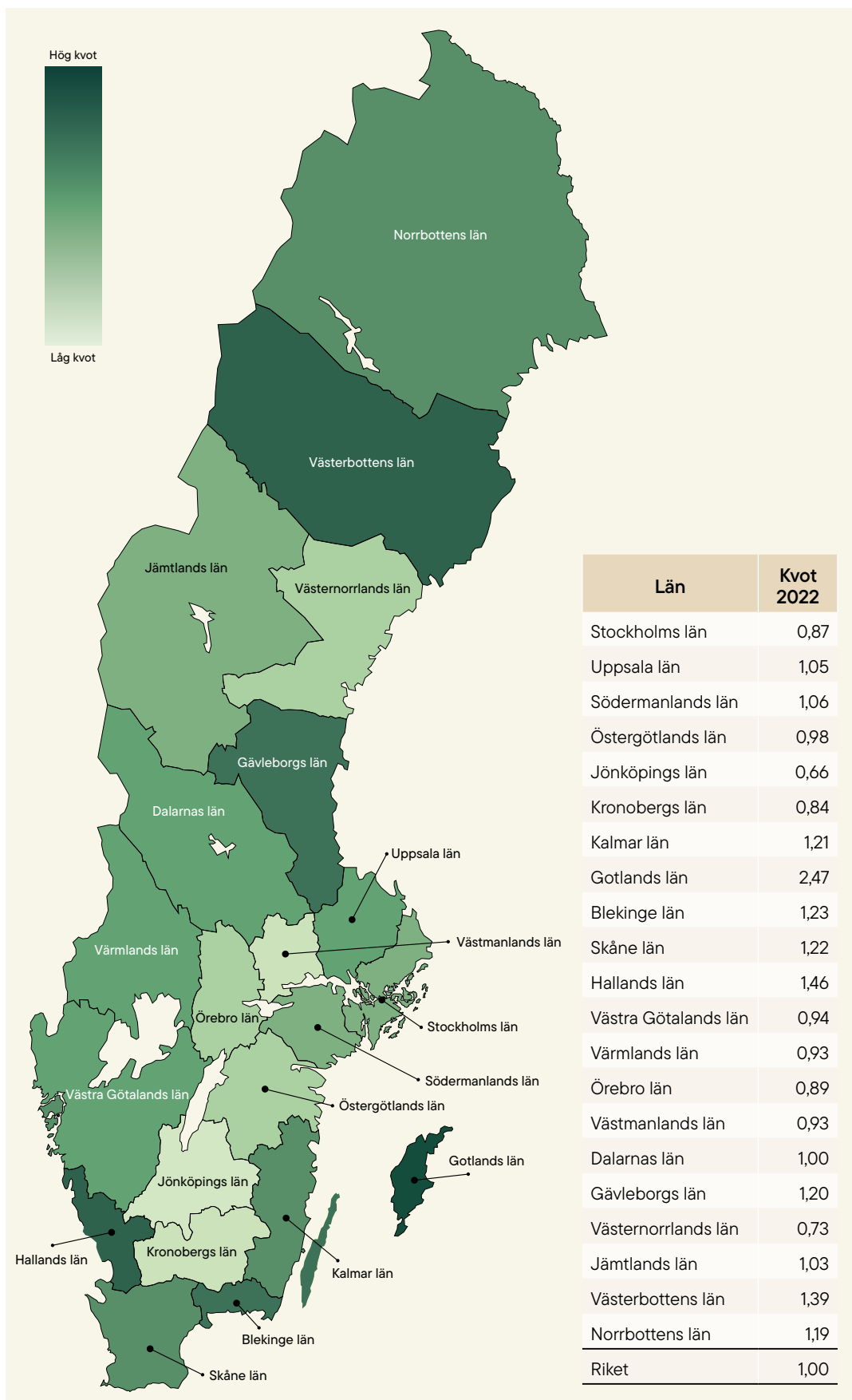
5.3.1. Lokaliseringskvot

Företagen i livsmedelskedjan, framför allt inom industrin, handeln och restaurangledet, finns i stor utsträckning i områden där många människor bor. Historiskt har befolkningen vuxit där det funnits goda förutsättningar för livsmedelsförsörjning. När städer och landsbygdsområden växer och tillväxten ökar uppstår konkurrens om mark och andra produktionsfaktorer, eftersom andra användningsområden än livsmedelsproduktion då efterfrågas. En effekt av konkurrensen om mark blir att storstadsregionerna sällan erbjuder särskilt starka fördelar för livsmedelsproduktion, trots att det på vissa platser finns goda naturgivna förutsättningar. Primärledet är därför underrepresenterat i och runt storstäder (Jordbruksverket, 2021a).

För att se hur viktig livsmedelskedjan är för olika län undersöker vi livsmedelskedjans relativa betydelse för sysselsättningen i länen med hjälp av så kallade lokaliseringskvoter. Dessa kvoter visar andelen sysselsatta i ett visst område jämfört med motsvarande andel i riket inom en utvald bransch. Vi kan på så vis ta reda på om en viss bransch är över- eller underrepresenterad i näringslivet i ett visst län. Om kvoten är större än 1 har länets näringsliv en relativt hög specialiseringsgrad inom branschen, vilket tyder på att det finns lokaliseringfördelar. Om kvoten är mindre än 1 har branschen en relativt mindre roll i länets näringsliv, vilket kan ses som ett tecken på att det finns lokaliseringss nackdelar.

Kartan i [Figur 12](#) visar livsmedelskedjans relativa betydelse för sysselsättningen. Den högsta kvoten finns i Gotlands län, följt av Hallands län, Västerbottens län och Blekinge län, medan de lägsta kvoterna finns i Jönköpings län, följt av Västernorrlands län och Kronobergs län. Lokaliseringskvoten år 2022 var högre i merparten av länen jämfört med år 2016. Detta kan bero på att sysselsättningen i livsmedelskedjan totalt sett har ökat (se [Figur 6](#)). Under 2022 släpptes pandemirestriktioner och allmänna råd gradvis med anledning av covid-19. Detta kan ha påverkat sysselsättningen positivt då restriktioner kopplat till krav på avstånd, deltagarbegränsningar släpptes innan sommaren 2022, vilket särskilt kan ha gynnat restauranglivet inom livsmedelskedjan. Gemensamt för flera av de län med uppåtgående trend är att det i dessa län finns en stor turistnäring som är beroende av turister som reser inom Sverige, men även turister som kommer utomlands ifrån.

Trendanalyserna för länen lokaliseringkvoter (se [Tabell 7](#), [avsnitt 5.3.2](#)) visar en signifikant uppåtgående trend för Uppsala län, Gotlands län, Blekinge län och Dalarnas län. För Stockholms län, Örebro län, Värmlands län och Östergötlands län är trenderna signifikant nedåtgående.

Figur 12. Livsmedelskedjans lokaliseringkvot 2022.

Källa: (SCB, 2024b), egen bearbetning

5.3.2. Antal företag, antal årsarbetskrafter och förädlingsvärde

För att det ska skapas tillväxt och sysselsättning i hela landet är det viktigt att det finns företag i hela Sverige. Därför undersöker vi i detta avsnitt hur trenderna ser ut i respektive län för indikatorerna antal företag, antal årsarbetskrafter och förädlingsvärde (jämför med [avsnitt 3.4.1](#) samt [3.5](#) som tar upp trender på nationell nivå). Mellan 2016 och 2022 visar våra trendanalyser på signifikant nedåtgående trender för utvecklingen för antal företag i livsmedelskedjan i Kalmar län, Gotlands län, Blekinge län, Hallands län, Örebro län, Gävleborgs län, Västernorrlands län och Jämtlands län. För övriga län var trendanalyserna inte statistiskt signifikanta.

Undersöker vi istället antalet årsarbetskrafter inom livsmedelskedjan under samma period visar trendanalyserna på signifikant uppåtgående trender i Södermanlands län och Dalarnas län. För övriga län var trendanalyserna inte statistiskt signifikanta (SCB, 2024b). Den generella utvecklingen för sysselsättningen i Sverige under 2022 präglades av en återhämtning på arbetsmarknaden och arbetslösheten minskade till liknande nivåer som före pandemin. Detta trots ett oroligt ekonomiskt läge och att pandemirestriktionerna lyftes först i april 2022. Antalet arbetade timmar ökade mest inom hotell- och restaurangbranschen (SCB, 2023b).

När det gäller förädlingsvärdets utveckling i livsmedelskedjan mellan 2016 och 2022 visar trendanalyserna på statistiskt signifikanta uppåtgående trender i Uppsala län, Södermanlands län, Kalmar län och Blekinge län. För Värmlands län, Västmanlands län och Västernorrlands län visar trendanalyserna på signifikant nedåtgående trender (SCB, 2024b). [Tabell 7](#) visar utvecklingen i de olika länen mellan 2016 och 2022. Pilarna visar om det finns en statistiskt signifikant uppåtgående eller nedåtgående trend för de olika indikatorerna under de studerade åren.

Tabell 7. Resultat för trendanalyser av antal företag, antal årsarbetskrafter, förädlingsvärde och lokaliseringskvot i Sveriges län 2016–2022.

Län	Antal företag	Antal årsarbetskrafter	Förädlingsvärde	Lokaliseringskvot
Stockholms län	-	-	-	↓
Uppsala län	-	-	↑	↑
Södermanlands län	-	↑	↑	-
Östergötlands län	-	-	-	↓
Jönköpings län	-	-	-	-
Kronobergs län	-	-	-	-
Kalmar län	↓	-	↑	-
Gotlands län	↓	-	-	↑
Blekinge län	↓	-	↑	↑
Skåne län	-	-	-	-
Hallands län	↓	-	-	-
Västra Götalands län	-	-	-	-
Värmlands län	-	-	↓	↓
Örebro län	↓	-	-	↓

Län	Antal företag	Antal års-arbetskrafter	Förädlingsvärde	Lokaliseringskvot
Västmanlands län	-	-	↓	-
Dalarnas län	-	↑	-	↑
Gävleborgs län	↓	-	-	-
Västernorrlands län	↓	-	↓	-
Jämtlands län	↓	-	-	-
Västerbottens län	-	-	-	-
Norrbottens län	-	-	-	-

Källa: (SCB, 2024b), egen bearbetning

5.4. Hållbar sysselsättning

En hållbar sysselsättning främjar en hållbar ekonomisk tillväxt som tar hänsyn till både sociala och miljömässiga aspekter. Genom att skapa goda förutsättningar för innovation och entreprenörskap samt säkerställa anständiga arbetsvillkor för alla gynnas en hållbar ekonomisk tillväxt som inkluderar hela samhället. Detta innebär bland annat att skapa anständiga arbetsvillkor som minskar risken för arbetsskador, skapandet av nya jobb i hela Sverige som också är hållbart för människor och miljö (UNDP, 2025).

5.4.1. Antal anmälda arbetsskador

För en hållbar livsmedelskedja krävs en god arbetsmiljö samt en trygg och säker arbetsplats med få arbetsolyckor och arbetssjukdomar. I denna rapport använder vi statistik över arbetsskador för att följa utvecklingen gällande arbetsmiljön över tid. Detta mått inkluderar både arbetsolyckor och arbetssjukdomar. Riskerna för arbetsskador varierar dock kraftigt mellan livsmedelskedjans olika led och delbranscher.

Enligt Arbetsmiljöverket (2022) hade livsmedelsindustrin 19 anmälda arbetsskador per 1 000 sysselsatta år 2022, och var därmed det led i livsmedelskedjan med flest anmälningar. I primärproduktionen anmäldes samma år ungefär 4 arbetsskador per 1 000 sysselsatta. För hotell- och restaurangbranschen, vilket motsvarar restaurangledet i denna rapport, var nivån ungefär 5 per 1 000 sysselsatta. För detaljhandeln, vilka motsvarar livsmedelshandeln i denna rapport, uppgick antalet anmälda arbetsskador till just under 7 per 1 000 sysselsatta. För näringslivet totalt anmäldes 10 arbetsskador per 1 000 sysselsatt år 2022.

Trendanalyserna för antalet anmälda arbetsskador per 1 000 sysselsatta i detaljhandeln visar en statistiskt signifikant uppåtgående trend, vilket innebär en ökning av antalet anmälningar. För primärproduktionen, livsmedelsindustrin och hotell- och restaurangbranschen finns inga signifikanta trender. Branschgruppen Jordbruk, skogsbruk, fiske är en av grupperna med flest antal omkomna under perioden 2016–2022. Under 2022 anmäldes 6 arbetsolyckor med dödlig utgång (Arbetsmiljöverket, 2023). Det är dock viktigt att ha i åtanke att alla arbetsskador inte anmäls. Det är till exempel känt att anmälningsgraden inom jord- och skogsbruk är låg (Pinzke & Lundqvist, 2017). När det gäller arbetsolyckor anmäls mindre än hälften till Försäkringskassan, sett som ett snitt över alla sektorer i samhället (Arbetsmiljöverket & SCB, 2021).

Det är också viktigt att ha i åtanke att arbetsmiljö handlar om mer än olyckor och skador. Exempelvis finns inom primärproduktionen ett växande problem med den psykosociala hälsan. Långvarig stress, en stor andel ensamarbete och återkommande kriser är några exempel på faktorer som påverkar de ökande antalet fall av psykisk ohälsa inom ledet. I syfte att öka kunskapen gällande lantbrukares psykiska hälsa samt deras bakomliggande arbetsmiljö- och livssituation bedriver Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) på uppdrag av Jordbruksverket en studie under 2023–2025. Resultaten ska användas inom den nya arbetsmiljöstrategi som Jordbruksverket, på uppdrag av näringsdepartementet, ska bedriva 2023–2027. Fokus för strategin är att förebygga personskador och förbättra den psykiska hälsan för lantbrukare (Sveriges lantbruksuniversitet, 2023b).

5.5. Minskad sårbarhet

Det är viktigt att både djuren och de som arbetar inom livsmedelskedjan mår bra för att kedjan ska kunna fortsätta utvecklas. Möjligheten till detta kan påverkas av särskilda förändringar i utvecklingen på olika områden, som därför är viktiga att ta hänsyn till ur sårbarhetssynpunkt. Sociala påverkansfaktorer som enligt Europeiska kommissionen kan påverka sårbarheten i livsmedelskedjan beskrivs i [Tabell 1](#). I årets rapport ligger fokus på följande faktorer:

- Demografi
- Djurhälsa (djursjukdomar) djurskydd
- Generationsväxling
- Transparenta och förutsägbara regler och villkor

5.5.1. Demografi

Demografiska trender har en tydlig koppling till livsmedelsförsörjning. Planeringen för livsmedelsproduktionen behöver bemöta utvecklingen i efterfrågan, vilken i sin tur beror på bland annat befolkningens mängd och var i landet folk väljer att bo. Även om ökningstakten för den svenska befolkningen är låg (SCB, 2025) förväntas vi bli 400 000 fler i landet till år 2030 (SCB, 2023c). Tillväxten påverkas främst av hur många som föds och avlider i landet, men även av in- och utvandring.

Den rumsliga fördelningen av befolkningen inom landet förväntas också förändras. Allt fler människor bor i städer. Detta beror dels på barnafödande, men även på att folk flyttar in till städerna från landsbygden och andra länder. Dock är förståelsen fortfarande begränsad vad gäller hur urbaniseringen fungerar som drivkraft för förändringar i livsmedelskonsumtionen (Cockx, et al., 2019).

För att kunna tillgodose en växande efterfrågan på svenskproducerad mat såväl i fredstid som i händelse av kris eller krig är det fördelaktigt om livsmedelsproduktionen fortsätter öka. Det är dock svårt att göra prognoser över hur stor ökning som behövs och vilka typer av produktion som kommer efterfrågas eftersom detta beror på konsumenternas val av livsmedel och förmågan att minska livsmedelsförluster och matsvinn. Det kan också påverkas av krig och konflikter i andra länder, vilket kan leda till att människor behöver söka

skydd i Sverige. Livsmedelsförsörjningens koppling till demografiska trender har på så vis en tydlig koppling till geopolitik.

Utsikt till år 2030

Befolkningen inom hela EU blir äldre och äldre, vilket innebär utmaningar när det gäller försörjning. Åldrande förknippas också med förändringar kring matpreferenser och kommer därmed innebära förändringar i efterfrågan på livsmedel och måltider. Den prognosticerade befolkningsökningen på drygt 400 000 personer förväntas främst utgöras av att drygt 300 000 fler invandrar till Sverige än vad som utvandrar, samt att 100 000 fler föds än vad som avlider (SCB, 2023c).

5.5.2. Djurhälsa (djursjukdomar) och djurskydd

Djursjukdomar kan orsaka lidande för djur inom lantbruket, men kan även få konsekvenser för Sveriges livsmedelsförsörjning. Till exempel uppskattar Jordbruksverket (2023b) att de avlivningar som behövt ske till följd av utbrott av fågelinfluensa och salmonella under åren 2020–2022 lett till att 400 miljoner ägg aldrig nådde slutkonsumenterna och att 15 miljoner portioner kött blivit till svinn i livsmedelssystemet. Historiskt sett har allvarliga störningar i samhällsstyrning, kriser och krig gett upphov till spridning av allvarliga smittsamma djursjukdomar (KSLA, 2024), men en viktig faktor är också hur vi människor betar oss (Jordbruksverket, 2023b).

För att hantera allvarliga smittsamma djursjukdomar och uppnå en god djurhälsa måste vi arbeta både förebyggande och med bekämpning. En god djurhälsa är även en förutsättning för att bromsa uppkomsten och spridningen av antibiotikaresistenta bakterier. För att kunna göra det behöver många aktörer samverka, och det är därför viktigt med goda relationer mellan livsmedelskedjans olika aktörer, branschorganisationer och statliga myndigheter. Det är också viktigt att användning och hållning av djur utvecklas i takt med djurens och samhällets behov.

I jämförelse med många andra länder har Sverige ett gott djurhälso- och djurvälståndsläge. Detta har vi uppnått tack vare både frivilliga och lagstiftade åtgärder. Till exempel har vi i Sverige strängare djurskyddskrav för att säkra att djurens behov tillgodoses och att de mår bra – både fysiskt och psykiskt.

Utsikt till år 2030

Djursjukdomar utgör ett växande hot mot Sveriges livsmedelsförsörjning. Vi behöver därför fortsätta arbeta förebyggande och bekämpande i syfte att upptäcka smittor snabbt och minimera de negativa konsekvenserna för djur, människor och samhället i stort. För att förbättra djurvälståndet inom EU och skapa mer jämlika konkurrensförhållanden för EU:s lantbrukare är det viktigt att arbetet med att se över EU:s djurskyddslagstiftning fortsätter.

5.5.3. Generationsväxling

Generationsskifte inom lantbruket är en avgörande faktor för att säkra en hållbar och framgångsrik lantbrukssektor och därmed tillgången på livsmedel. Det involverar överföring

av kunskap, mark och resurser från en generation till nästa. Generationsskifte är inte bara avgörande för det enskilda lantbruksföretaget utan även för landets livsmedelssäkerhet och en levande landsbygd. Trots dess betydelse står generationsskifte fortsatt inför flera utmaningar som kan göra övergången komplex och ibland svårhanterlig. Att underlätta och stödja generationsskiften är viktigt inte bara för att säkerställa kontinuitet för enskilda gårdar utan också för att säkra en resilient, produktiv och hållbar framtid.

Europeiska kommissionen bedömer att det finns en brist på unga jordbrukare i Europa och att andelen unga jordbrukare fortsätter att minska. Andelen äldre lantbrukare har ökat stadigt sedan 2016, men ökningstakten har mattats av sedan 2019 (Jordbruksverket, 2024c). Hur utvecklingen kommer att se ut längre fram är svårt att förutspå, men det behövs fler insatser för att föryngra och fylla på sektorn inom alla de faser som ingår i en generationsskiftesprocess. De främsta hindren för generationsskiften i Sverige är begränsad tillgång till mark, svårigheter med finansiering samt brist på attraktivitet i yrket.

Förutom att detta kan leda till en allmän brist på jordbrukare tenderar unga jordbrukare skilja sig från äldre; de anses vara mer entreprenöriella och har ett större engagemang för hållbarhet, ekologiskt jordbruk och djurvälstånd. Utan fler unga jordbrukare befarar man därför att moderniseringen av sektorn bromsas. En ny generation lantbrukare har möjligheten att driva på utvecklingen av jordbruket till en mer hållbar utveckling och bidra till den regionala utvecklingen av glesbefolkade landsbygdsområden (Chartier, 2023).

LRF Ungdomen (2023) lyfter också att det är svårt för unga att konkurrera med äldre, ofta mer kapitalstarka lantbrukare. I en studie de gjort menar 81 procent av de tillfrågade att brist på kapital är ett hinder för att unga lantbrukare ska kunna ta över en gård. Det finns även risk för osämja bland syskon vid generationsskiften inom familjen, vilket också kan påverka möjligheten för unga lantbrukare att ta över en gård. Samtidigt är tillgången till lantbruksmark relativt konstant, vilket kan innebära utmaningar för nystartade företag och deras möjlighet att skala upp till en effektiv storlek.

Utsikt till år 2030

Generationsskifte inom jordbruk och fiske ses som avgörande för livsmedelsproduktions-systemens långsiktiga motståndskraft och hållbarhet. Att locka unga jordbrukare och underlätta affärsutveckling i landsbygdsområden är därför ett av de viktigaste politiska målen i EU:s gemensamma jordbrukspolitik 2023–2027 (Europeiska kommissionen, 2023).

5.5.4. Transparenta och förutsägbara regler och villkor

De företag som är verksamma inom livsmedelskedjan, i synnerhet primärproduktionen, står för en stor del av den svenska livsmedelsförsörjningen. De utgör en viktig grundbult i tryggheten för livsmedelsförsörjningen och spelar därför en stor roll för samhällets stabilitet. Flera av företagen inom livsmedelssektorn upplever dock att regler och villkor inte är transparenta och förutsägbara, vilket påverkar deras förmåga att växa och vara konkurrenskraftiga (Europeiska kommissionen, 2023). Det påverkar också deras förmåga att bidra till livsmedelsstrategins mål om en ökad produktion.

Myndighetsregler anses vara det största tillväxthindret bland små och medelstora företag inom livsmedelssektorn (se [avsnitt 3.6](#)) (Tillväxtverket, 2023). Framförallt är det lagar och

myndighetsregler kopplade till miljö som är betungande inom livsmedelssektorn, men även de egna branschspecifika reglerna anses vara betungande. Livsmedelskedjans aktörer efterfrågar generellt sett färre, men också enklare och tydligare regler för att kunna vara konkurrenskraftiga såväl i en nationell som i en internationell kontext. För den enskilda företagen innebär svåra regler kostnader och produktivetsförluster.

Samtidigt är regler och villkor viktiga styrmedel för en fungerande marknad och ett hållbart nyttjande av naturresurser. De styrningsinstrument som finns, såsom rättsligt bindande regler eller lagstiftning, samverkar med livsmedelssystemen och livsmedelstryggheten på komplexa och interaktiva sätt. Under de senaste åren har standarderna för livsmedelssäkerhet ökat snabbt. Dock kommer nya risker för livsmedelssäkerheten att fortsätta att uppstå på grund av bland annat klimatförändringarna och en intensifiering av produktionen. Två exempel är antibiotikaresistens och livsmedelskontaminering. Livsmedelssystemen samt de regelverk som berör dessa måste därför fortsätta förändras och anpassas för att hållas relevanta. Det är dock också viktigt att regelverken inte bidrar till att skapa en ökad administrativ börda (Europeiska kommissionen, 2023).

Utsikt till år 2030

Det är viktigt att de företag som producerar livsmedel vill och kan fortsätta vara verksamma. Den upplevda administrativa bördan kan riskera att skapa olust och uppgivenhet vilket minskar sektorns attraktivitet för såväl befintliga lantbrukare som för nya. Den offentliga politiken och de spelregler som sätts genom exempelvis lagar och regler spelar därför en avgörande roll för livsmedelstryggheten. Ett exempel på åtgärd är Jordbruksverkets pågående regeringsuppdrag om att stärka och påskynda arbetet med regelförenklingar för att minska företagens regelbörda och administrativa kostnader, samt förbättra bemötande och service gentemot företagen (Regeringen, 2023).

Referenser

Anon., 2023. *FN*. u.o.:u.n.

Arbetsmiljöverket & SCB, 2021. *Arbetsorskade besvär 2020*. Solna: Arbetsmiljöverket & SCB.

Arbetsmiljöverket, 2022. *Arbetsskador 2022 – tabellbilaga*, Solna: Arbetsmiljöverket.

Arbetsmiljöverket, 2023. *Arbetsskador 2022 – Arbetsmiljöstatistik Rapport 2023:01*, u.o.: Arbetsmiljöverket.

Bishop, J., 2022. Animal pollination increases stability of crop yield across spatial scales.. *Ecology letters*..

Borgström, P. A., 2018. *Pollinatörer och pollinering i Sverige – värden, för utsättningar och påverkansfaktorer*, u.o.: Naturvårdsverket.

Cederberg, C. & Henriksson, M., 2020. *Gräsmarkernas användning i jordbruket*. u.o.:Chalmers tekniska högskola.

Chartier, O. K. T. F. L. C. V. C. m., 2023. *Mapping and analysis of CAP Strategic Plans Assessment of joint efforts for 2023-2027*, u.o.: Europeiska unionens publikationsbyrå.

Cockx, L., Colen, L., De Weerd, J. & Gomez Y Paloma, S., 2019. *Urbanization as a driver of changing food demand in Africa: Evidence from rural-urban migration in Tanzania, Luxembourg*: Publications Office of the European Union.

Draghi, M., 2024. *The future of European competitiveness*, u.o.: u.n.

Europeiska kommissionen, 2023. *Drivers of food security. Commission staff working document. SWD(2023)*.. Bryssel, Europeiska kommissionen.

Europeiska kommissionen, 2025. *EU agricultural outlook 2024-2035*, u.o.: u.n.

Europeiska Unionen, 2024. *Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/1991 av den 24 juni 2024 om restaurering av natur och om ändring av förordning (EU) 2022/869*.. u.o.:u.n.

FAO, 2017. *Strategic work of FAO to increase the resilience of livelihoods*, Rom: FAO.

FAO, u.d. *Good Practices on Resilience*. [Online] Available at: <https://www.fao.org/capacity-development/resources/good-practices/resilience/en/#:~:text=FAO%20defines%20resilience%20as%20the%20ability%20to%20prevent,them%20in%20a%20timely%2C%20efficient%20and%20sustainable%20manner>.

Green, M., Haas, F. & Lindström, Å., 2025. *Svensk fågeltaxering. Odlingslandskapets fåglar år 2016–2024*., Lund: Lunds universitet.

Havs och vattenmyndigheten, 2023. *Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2023*, u.o.: u.n.

Hellman, B., 2025. *Livsmedelsföretagens vd ser ljuset i tunneln: Det våras för det småskaliga*. 24 Januari.

ITPS, 2008. *Konkurrenskraft på branschnivå*, u.o.: u.n.

Jordbruksverket, 2017. *Jordbruksmark och kontrollerade översvämningsytor. Rapport 2017:4*, u.o.: u.n.

Jordbruksverket, 2018. *Avvattning av jordbruksmark. Rapport 2018:19*. [Online]
Available at: <https://www2.jordbruksverket.se/download/18.5bd82a2>

Jordbruksverket, 2019. *Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin – årsrapport år 2019 (RA2019:9)*, Jönköping: Jordbruksverket.

Jordbruksverket, 2020a. *Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin – årsrapport år 2020 (RA 20:3)*, Jönköping: Jordbruksverket.

Jordbruksverket, 2020b. *Fördjupningsstudie av livsmedelskedjans konkurrenskraft – vilka faktorer förklarar konkurrenskraft på företagsnivå? (RA 20:21)*, Jönköping: Jordbruksverket..

Jordbruksverket, 2021a. *Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin – årsrapport år 2021 (RA21:1)*, Jönköping: Jordbruksverket.

Jordbruksverket, 2021b. *Exploatering av jordbruksmark 2016–2020. Rapport 2021:08*, u.o.: u.n.

Jordbruksverket, 2022a. *Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin – årsrapport år 2022 (RA2022:2)*, Jönköping: Jordbruksverket.

Jordbruksverket, 2022b. *Ett rikt odlingslandskap – fördjupad utvärdering 2023. Rapport 2022:17*, u.o.: u.n.

Jordbruksverket, 2022c. *Övergödning och läckage av växtnäring*. [Online]
Available at: <https://jordbruksverket.se/jordbruket-miljon-och-klimatet/overgodning-och-lackage-av-vaxtnaring>

Jordbruksverket, 2023a. *Fiskberedningsindustrins mottagningskapacitet*, u.o.: u.n.

Jordbruksverket, 2023b. *Den svenska maten*. [Online]
Available at: <https://jordbruksverket.se/om-jordbruksverket/podden-upp-pa-bordet/podd-arkiv/2023-02-09-avsnitt-3-varfor-hamnade-400-miljoner-agg-aldrig-pa-frukostbordet>

Jordbruksverket, 2023c. *EAA – Ekonomisk kalkyl för jordbrukssektorn 2022*, u.o.: u.n.

Jordbruksverket, 2023d. *Harmoniserade riskindikatorer för växtskyddsmedel 2023*, u.o.: u.n.

Jordbruksverket, 2024a. *EAA – Ekonomisk kalkyl för jordbrukssektorn. Prognos för utvecklingen 2022–2023*, Jönköping: Jordbruksverket.

- Jordbruksverket, 2024b. *Handlingsplan för mer mat av pelagisk fisk*, u.o.: u.n.
- Jordbruksverket, 2024c. *Jordbruksverkets statistikdatabas*. [Online]
Available at: <https://jordbruksverket.se/statistik> [Använd 05 12 2024d].
- Jordbruksverket, 2025. *Jordbruksverkets årsredovisning 2024*, u.o.: u.n.
- Konjunkturinstitutet, 2024. *Konjunkturläget December 2024 - Återhållsamma hushåll fördröjer återhämtningen*. [Online]
Available at: <https://www.konj.se/publikationer/konjunkturlaget/konjunkturlaget/2024-12-20-aterhallsamma-hushall-fordrojer-aterhamtningen.html>
- Krisinformation.se, 2022. *Krisinformation.se*. [Online]
Available at: <https://www.krisinformation.se/nyheter/2022/februari/restriktioner-tas-bort-9-februari> [Använd 14 februari 2025].
- KSLA, 2024. *Beredskap och hantering av djursmittor i kris och orostider*. Stockholm, u.n.
- KTH, 2021. *Social hållbarhet*. [Online]
Available at: <https://www.kth.se/om/miljo-hallbar-utveckling/utbildning-miljo-hallbar-utveckling/verktogslada/sustainable-development/social-hallbarhet-1.373774>
- Larsson, S., Svensson, F., Wennhage, H. & J., O., 2024. *Indikatorrapportering för "Hållbart nyttjande av fisk- och skaldjursbestånd i kust och hav - bedömningsåret 2023*, u.o.: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Livsmedelsföretagen, 2025a. *Konjunkturbrev - Q4 2024*, u.o.: u.n.
- Livsmedelsföretagen, 2025b. *Chefekonomen förklarar: Därför gick matpriserna upp och lönsamheten ner*. [Online]
Available at: <https://www.livsmedelsforetagen.se/nyheter/chefekonomen-forklarar-darfor-gick-matpriserna-upp-och-lonsamheten-ner/>
- Livsmedelsverket, 2023a. *Kontroll av bekämpningsmedelsrester i livsmedel 2021, rapport L 2023 nr 14*, u.o.: u.n.
- LRF Ungdomen, 2023. *Många vill - men få kan*, u.o.: LRF.
- Ludvig & Co, Swedbank och Sparbankerna, 2024. *Lantbruksbarometern 2024 Höst*, u.o.: Ludvig & Co, Swedbank och Sparbankerna.
- MSB, 2011. *Vägledning för risk- och sårbarhetsanalyser, MSB245*, u.o.: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB).
- Naturvårdsverket, 2022a. *Generationsmålet - Fördjupad utvärdering av miljömålen 2023. Rapport 7090.*, u.o.: u.n.
- Naturvårdsverket, 2022b. *Fördjupad analys av den svenska klimatomställningen 2021. Rapport 7014.*, u.o.: u.n.

Naturvårdsverket, 2022c. *Begränsad klimatpåverkan. Fördjupad utvärdering av miljömålen 2023. Rapport 7068.*, u.o.: u.n.

Naturvårdsverket, 2022d. *Ett rikt växt- och djurliv. Fördjupad utvärdering av miljömålen 2023. Rapport 7071.*, u.o.: u.n.

Naturvårdsverket, 2023a. *Fördjupad utvärdering av Sveriges miljömål 2023*. [Online]
Available at: <https://www.naturvardsverket.se/international/swedish-environmental-work/sveriges-miljomal/fordjupad-utvardering-av-sveriges-miljomal-2023/> [Använd 03 02 2023].

Naturvårdsverket, 2023b. *Jordbruk, utsläpp av växthusgaser*. [Online]
Available at: <https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/vaxthusgaser-utslapp-fran-jordbruk> [Använd 30 01 2023].

Naturvårdsverket, 2024a. *Tre sätt att beräkna klimatpåverkande utsläpp*. [Online]
Available at: <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/klimatomställningen/sveriges-klimatarbete/tre-satt-att-berakna-klimatpaverkande-utslapp>

Naturvårdsverket, 2024b. *Arbetsmaskiner, utsläpp av växthusgaser*. [Online]
Available at: <https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/vaxthusgaser-utslapp-fran-arbetsmaskiner/>

Naturvårdsverket, 2024c. *Egen uppvärmning av bostäder och lokaler, utsläpp av växthusgaser*. [Online]
Available at: <https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/vaxthusgaser-utslapp-fran-egen-uppvarmning-av-bostader-och-lokaler/>

Naturvårdsverket, 2024d. *Livsmedelsavfall i Sverige*. [Online]
Available at: <https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/avfall/avfall-mat/>

Naturvårdsverket, 2024e. *Matavfall och matsvinn*, u.o.: u.n.

Naturvårdsverket, 2024f. *Vad är ekosystemtjänster*. [Online]
Available at: <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/mark-och-vattenanvandning/ekosystemtjanster/vad-ar-ekosystemtjanster/>

Naturvårdsverket, 2025a. *Sveriges utsläpp och upptag av växthusgaser*. [Online]
Available at: <https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/sveriges-utslapp-och-upptag-av-vaxthusgaser>

Naturvårdsverket, 2025b. *Industri, utsläpp av växthusgaser*. [Online]
Available at: <https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/vaxthusgaser-utslapp-fran-industrin/>

Naturvårdsverket, u.d. *Miljöföreningar*, u.o.: u.n.

Nordström Källström, H., 2002. *Att vara lantbrukare eller inte. Jordbruksverket Rapport 2002:10.*, u.o.: u.n.

OECD, 2023. *Pursuing higher environmental goals for agriculture in an interconnected world*, u.o.: u.n.

Pettersson, L., 2025. [Intervju] (02 02 2025).

Pinzke, S. & Lundqvist, P., 2017. *Arbetsolyckfall i jord- och skogsbruk 2013*, Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU).

PRINCE, u.d. *PRINCE*. [Online]

Available at: <https://www.prince-project.se/chemicals-2/>.

Regeringen, 2017a. *En Livsmedelsstrategi för Sverige - fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet. Regeringens proposition 2016/17:104*, Stockholm: Regeringen.

Regeringen, 2017b. *Uppdrag att genomföra åtgärder inom ramen för livsmedelsstrategin*. Stockholm: u.n.

Regeringen, 2019. *Uppdrag att genomföra åtgärder under 2020-2025 inom ramen för livsmedelsstrategin*. Stockholm: u.n.

Regeringen, 2023. *Regleringsbrev 2024 Myndighet Statens jordbruksverk*. [Online]

Available at: <https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/Index?rbld=23925>

Regeringskansliet, 2023. *Dir. 2023:170. En översyn av kontrollorganisationen och finansieringen av kontroll i livsmedelskedjan för att förenkla för företagen*. u.o.:Landsbygds- och infrastrukturedepartementet.

Riksbanken, 2024. *Prognoser och utfall*. [Online]

Available at: <https://www.riksbank.se/sv/statistik/makroindikatorer/prognoser-och-utfall/>

SCB, 2007. *Struktur för Svensk näringsgrensindelning 2007*. [Online]

Available at: <https://www.scb.se/contentassets/d43b798da37140999abf883e206d0545/struktur-sni2007.pdf>

SCB, 2023a. *Konsumentprisindex februari 2023*. [Online]

Available at: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/priser-och-konsumtion/konsumentprisindex/konsumentprisindex-kpi/pong/statistiknyhet/konsumentprisindex-kpi-februari-2023/>

SCB, 2023b. *Arbetskraftsundersökningarna (AKU), 2022 - Återhämtning på arbetsmarknaden under 2022*. [Online].

SCB, 2023c. *Sveriges framtida befolkning 2022-2070*, u.o.: u.n.

SCB, 2024a. *Matkassen kostar lika mycket i år som i fjol*. [Online]

Available at: https://www.scb.se/hitta-statistik/temaomraden/sveriges-ekonomi/fordjupningsartiklar_Sveriges_ekonomi/matkassen-kostar-lika-mycket-i-ar-som-i-fjol/

SCB, 2024b. *Företagens ekonomi*, Örebro: SCB.

- SCB, 2024c. *Miljöpåverkan från hushållens konsumtion efter ämne och år*. [Online]
Available at: https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_MI_MI1301_MI1301F/MI1301MPCOICOPN/table/tableViewLayout1/ [Använd 23 01 2025].
- SCB, 2024d. *Kväve- och fosforbalanser för jordbruksmark 2022. Sveriges officiella statistik, Statistiska meddelanden, MI40SM2401*. u.o.:u.n.
- SCB, 2025. *Fortsatt lågt barnafödande under 2024*. [Online]
Available at: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning-och-levnadsforhallanden/befolkningens-sammansattning-och-utveckling/befolkningsstatistik/pong/statistiknyhet/namnlos/>
- SCB, 2025. *Miljöpåverkan från hushållens konsumtion efter ändamål COICOP och ämne. År 2008 - 2022*. u.o.:u.n.
- SCB, 2025. *Miljöräkenskaper*. u.o.:u.n.
- SMHI, 2024. *Förändrade vattenförhållanden*. [Online]
Available at: <https://www.smhi.se/kunskapsbanken/klimat/klimateffekter-i-sjoar-och-vattendrag/konsekvenser-for-svenska-vattenfloden-1.5837#:~:text=Vattentillg%C3%A5ngen%20p%C3%A5verkas%20i%20ett%20varmare%20klimat%20genom%20f%C3%B6r%C3%A4ndringar,blir%20ocks%C3%A5%20va>
- Sveriges lantbruksuniversitet, 2023a. *Vad menar vi med hållbara livsmedelssystem?*. [Online]
Available at: <https://www.slu.se/centrumbildningar-och-projekt/futurefood/temasidor/food-systems/vad-menar-vi-med-hallbara-livsmedelssystem/#:~:text=V%C3%A4rldens%20livsmedelssystem%20%C3%A4r%20en%20komplex%20v%C3%A4v%20av%20alla,av%20dessa%20aktiviteter%20inklusive>
- Sveriges lantbruksuniversitet, 2023b. *Kartläggning av den psykiska hälsan hos lantbrukare – nytt projekt*. [Online]
Available at: <https://www.slu.se/ew-nyheter/2023/2/kartlaggning-av-den-psykiska-halsan-hos-lantbrukare-nytt-projekt/>
- Sveriges miljö mål, 2023. *Årlig uppföljning 2023*. [Online]
Available at: <https://www.sverigesmiljomal.se/sa-fungerar-arbetet-med-sveriges-miljomal/uppfoljning-av-miljomalen/arlig-uppfoljning-2023/>
- Sveriges miljö mål, 2024. *Ekologisk produktion i slättbygd*. [Online]
Available at: <https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/ett-rikt-odlingslandskap/ekologisk-produktion-i-slattbygd/>
- Tillväxtverket, 2023. *Företagens villkor och verklighet*, Stockholm: Tillväxtverket.
- UNDP, 2025. *Globala målen*. [Online]
Available at: <https://globalamalen.se/om-globala-malen/> [Använd 30 Januari 2025].

Jordbruksverket
551 82 Jönköping
Tfn 0771-223 223 (vx)
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se